

Hegemonik Güç İlişkilerinin Yeniden Kurgulanması Bağlamında Amerikan Şirket Jeopolitiği

Beyzade Nadir Çetin¹
Fırat Üniversitesi

Öz

Devletler arasında ortaya çıkması muhtemel bir tabakalaşma sistemi, özü gereği devletlerin küresel sistemdeki etkileri çerçevesinde analiz edilmelidir. Gücü nispetinde sisteme etki eden ve diğer devletler üzerinde baskı gücüne sahip olan devletleri hegemonlar ve kurdukları tahakkümü ise hegemonya olarak adlandırdığımızda, dünya tabakalaşma sistemi analizini yapmak aynı anda hegemonik güç ilişkilerinin de analizini yapmak demektir. Bu çalışmada değişen ve dönüşen yapısının tarihsel izleri takip edilerek sistemin ürettiği “hegemonik güç ilişkileri” ortaya konmaya ve hegemonik güç ilişkilerinde yaşanan değişim ve dönüşümlerin sebep olduğu farklılıklar belirlenmeye çalışılacaktır. Bu değişim ve dönüşümlerin izleri ise Amerikan hükümetleri ile Küresel Şirketler arasında Amerikan dünya liderliğinin devam etmesi için gerçekleştirilen jeopolitik ortaklığı kavramlaştıran *Amerikan Şirket Jeopolitiği* ile analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu analizi ortaya koymak için Modelski'nin *Dünya Liderliğinin Uzun-Döngü* modeli temel alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Hegemonya • Hegemonik güç yapılanması • Küresel kapitalist sınıflar • Dünya liderliği •
Amerikan şirket jeopolitiği

¹ Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 23119 Elazığ.
Eposta: bnadircetin@firat.edu.tr

Atıf: Nadir Çetin, B. (2016). Hegemonik güç ilişkilerinin yeniden kurgulanması bağlamında Amerikan şirket jeopolitiği. *Sosyoloji Dergisi*, 36, 143–173.

Dünya siyasi tarihi ele alındığında bazı devletlerin ortaya çıkan küresel ekonomik sistem içerisinde diğerlerine nazaran daha güçlü oldukları belirlenmiştir. Güçlü olan bu devletleri sistemde belirlemek adına bu güç sahipleri, hegemonlar olarak adlandırılmaktadırlar. Güçleri nispetinde sistemi kurgulama (dizayn etme) yeterlilikleri ise hegemonya olarak adlandırılmaktadır. Tarihin belli dönemlerinde artan ve azalan hegemon güçleri nispetinde yaşanan hegemon değişiklikleri ise küresel sistemde hegemonik güç yapılanmasının yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Hegemonik güç yapılanması ise sistemde dünya tabakalaşma sisteminin yeniden kurgulanmasını gerekli kılmaktadır. Çalışmanın birincil amacı dünya tabakalaşma sistemini ortaya çıkarmak ve bu sistemin değişim ve dönüşümlerini analiz etmektir.

Bu kapsamda makalede, hegemon güçlerin sonuncusu olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nin liderlik nitelikleri ortaya konulmuştur. Yeni zamanların yaşandığı günümüzdeki güç yapılanması nitelikleri bağlamında liderlik paylaşımının yeniden nasıl düzenlendiğine ilişkin tartışmalar ışığında ise yeni hegemon güçler belirlenmeye çalışılmaktadır. Yeni hegemonlar olarak belirtilen güçler ise daha çok küresel kapitalist sınıflar içerisinde ve küresel kapitalist uygulamaları gerçekleştiren kurum, kuruluş, oluşum ve sınıflardır. Bu güçler ile hegemonik güç yapılanmasında lider konumunda olan güç arasında liderliği kurgulama ve devam ettirme noktasında bir işbirliği bulunmaktadır. Bu kapsamda işbirliğinin en belirgin yaşandığı ve küresel şirket oluşumları ile Amerikan hükümetleri arasında bir jeopolitik ortaklığı doğuran olgu analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Bu amaçla, dünya tarihinde ortaya çıkan hegemonik güç yapılanmasının küresel kapitalist sistemdeki izlerini sürmek için Modelski'nin Uzun Döngü teorisi temel alınmıştır. Modelski modeli temelinde ABD'nin dünya liderliğinin izleri sürülerek bu süreçte küresel tabakalaşma sisteminin yeni güç odaklarından olan küresel şirketlerin hegemonik güç yapılanmasındaki jeopolitik konumunun belirlenmesine çalışılmaktadır. Bu kapsamda ayrıca Amerikan hükümeti ile Küresel Şirketler arasındaki jeopolitik ortaklık ise teorik temellerine oturtulmaya çalışılmış ve jeopolitik ortaklığı göstermesi bakımından yaşanmış olan bir siber saldırı örneği bu kapsamda analiz edilmeye çalışılmıştır.

Hegemonik Güç Yapılanması

Politik sistem içerisinde diğerlerine nazaran daha etkin ekonomik, siyasal, askeri ve kültürel güce sahip olan devlet ya da devletlerin herhangi bir güce sahip olmayan geriye kalanları üzerinde sahip oldukları güçlerinin yetkinliği nispetinde bir iktidara ve tahakküme sahip oldukları iddia edilmektedir. Lider olarak kavramlaştırılan bu devletlerin sahibi oldukları güçler, onlara hegemonik bir baskı gücü yaratma fırsatı tanımaktadır. Ortaya çıkan bu baskı gücü de hegemonya kavramı ile analiz edilmektedir. Hegemonya temel olarak "hâkim sınıfın her şeyi kapsayan, evrensel dünya

görüşünü kurma ve alt grupların çıkarları ile ihtiyaçlarını biçimlendirme noktasında geliştirdiği politik, ahlaki ve entelektüel liderliği kullanma yönünde ortaya koyduğu başarılı gayretleri içerir” (Carnoy, 1984’ten akt., Berberoğlu, 2008, s. 61). Bu bakımdan Robinson’a göre hegemonya daha çok bir “iktidar ve tahakküm ilişkisidir” (2002, s. 142). Bozdağlıoğlu hegemonyayı basit bir şekilde liderlik olarak ele almaktadır (2013, s. 3). Hegemonya Gilpin tarafından “sistem içerisinde bir devletin diğer devletlere üstünlüğü” (Gilpin, 1981’den akt., Bozdağlıoğlu, 2013, s. 3) biçiminde tanımlanırken; Keohane tarafından ise “bir devletin yapmaya istekli olduğu ve devletlerarası ilişkileri yöneten gerekli kuralları sürdürmeye yeterince güçlü olduğu bir durum” (Keohane, 1984’ten akt., Bozdağlıoğlu, 2013, s. 3) şeklinde tanımlanmıştır. Ekonomik açıdan hegemonya *maddi kaynakların hâkimiyeti* anlamına gelmekte ve hegemonik güçler; hammaddeler üzerinde, sermaye kaynakları üzerinde, pazarlar üzerinde kontrole ve yüksek derecede değerli malların üretiminde rekabetçi avantajlara sahip olmalıdırlar (Keohane, 1984’ten akt., Bozdağlıoğlu, 2013, s. 3). Böylece hegemonya, uluslararası sistemde hiyerarşik bir güç yapısını ve eşitsiz gücün varlığını vurgulamaktadır (Bozdağlıoğlu, 2013, s. 3). Devlet sistemi bakımından hegemonya kavramı, genellikle belli bir tarihsel dönemde diğerleri üzerinde belli bir devlet tarafından uygulanan hâkimiyeti ve baskınlığı belirtmek için kullanılmaktadır. Bu tanım uluslararası ilişkilerde zorlayıcı ve despotik bir güce verilen merkezi rolün –bağımsızlık ilişkilerine bakılmaksızın- belirleyicisidir. Hegemonya kavramı İtalyan Marksist düşünür Antonio Gramsci açısından devlet sınırları içerisinde ve dışında toplumu yöneten baskın uygulamalarda *tam yetki* anlamına gelmektedir. Bu sebeple dünya politikası gücün etkili kullanılmasını ve sadece devletler tarafından yapılan tehditleri değil, aynı zamanda çeşitli toplumsal uygulamaları da içermektedir. Devletlerin -ve diğer aktörlerin- kimlikleri ve çıkarları, birbirleriyle olan etkileşimleri, küresel ve yerel toplumsal uygulamaların bağlantı noktasında şekillenmektedir. Hegemonya belli bir tarihsel çağdaki baskın toplumsal uygulamaların doğasını ve bunların küresel bir toplumda çeşitli aktörlerle nasıl birbirlerine bağlandığını kapsamaktadır. Güç; rıza kullanımı, beklentilerin tanımlanması ve sadece onları tehdit etmekten ziyade ya da tehdit edebildiği kadar diğerleriyle birlik olmayı içermektedir. Bu bireysel bir oluşum değil fakat tehdidin *sert* yapıları kadar rızanın sözde *yumuşak* yapılarına da işaret etmektedir (Agnew, 2003, s. 57).

Dünya sistemini devletlerden kurulu olan ve devletlerarası güç ilişkileri tarafından yönlendirilen bir süreç olarak kabul ettiğimizde tarihin her döneminde bir hegemonun varlığına şahit olunmaktadır. Ancak ortaya çıkan her ilişki bir hegemonik güç yapısını ortaya çıkarmamaktadır. Böyle bir hegemonik yapının ortaya çıkışı, her bakımdan sistemi yönlendirme ve kontrol etme yeteneğini elinde tutabilecek gücü bünyesinde taşıyan devletler için söylenebilir. Çünkü hegemon olmak başta ekonomik olmak üzere politik, askeri ve kültürel güç unsurlarına sahip olabilmeyi gerektirmektedir. Bu bakımlardan dünya tarihinde bahsedilen anlamda bir hegemonik güç yapılanması

döngüsel olarak ve birkaç defa ancak tesis edilmiştir. Flint ve Taylor'a göre dünya sistem analizlerinde sıklıkla hegemonyaya rastlanmamış, hegemonya kuruluşu dünya sisteminde üç kez gerçekleşmiştir: “on yedinci yüzyılın ortalarında Hollanda'nın hegemonyası, on dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki İngiliz hegemonyası ve yirminci yüzyılın ortalarındaki Amerikan hegemonyasıdır” (2014, s. 50–51). Hegemonyanın oluşması için “ekonomik, politik ve ideolojik” hâkimiyet sağlanmalıdır. Ancak üç unsurun bir araya gelmesi ekonomik üstünlüğün kurulmuş olmasına bağlıdır. Hegemonyanın oluşumu üç aşamalı bir süreç içermektedir. İlk olarak hegemon olan devletin ciddi bir üretim yetkinliğinin sağlanmış olması gerekmektedir. İkinci olarak bu üretim yetkinliği beraberinde ticari açıdan bu ülkenin tüccarlarına avantaj sağlayan bir üstünlüğe dönüşmelidir. Üçüncü olarak ise “dünya bankerleri”, dünya ekonomisinin finansal akışında bir üstünlüğe ulaşmış olmalıdırlar. Böylece süreçler birbirini takip ederek rakip devletler karşısında mutlak bir üstünlüğü ortaya çıkardığında devlet artık hegemon devlet aşamasına ulaşmış olmaktadır.

Dolayısıyla “bir devletin hegemon olabilmesi için: (i) sistemin kurallarını uygulatabilecek yeterli güce sahip olması, (ii) bu gücü kullanacak iradeye sahip olması ve (iii) kendisini devletler topluluğuna fayda sağlayacak bir sisteme adanması gerekmektedir” (Heywood, 2013, s. 279).

Hegemonik güç yapılanması en temelde bir tabakalaşma sistemini kendiliğinden yaratmaktadır. Tabakalaşmayı bir art arda gelme süreci olarak kabul ettiğimizde, hegemonyaya sahip olanlar ile bu güce sahip olmayanlar arasında ve hegemonyaya sahip olanlar ile hegemonyayı ele geçirmeye muktedir olanlar arasında bir art arda geliş söz konusudur. Bu art arda geliş üç basamaklı bir tabakalaşma piramidini ortaya çıkarmaktadır. Piramidin en tepesinde hegemonyaya sahip olan ve hegemonyanın kendine sağladığı her türlü kurgulama yeteneğini kullanan güç ya da güçler; hemen ardında kendini hegemon olabilecek potansiyelde gören ve kurgulamada yer edinmek isteyen güç ya da güçler; en altta ise herhangi bir güce sahip olmayan ve kurgulanan -bu durumu kabul etmiş olan- güçsüzler bulunmaktadır.

Tabakalaşma sisteminde ortaya çıkan her art arda geliş, döngüsel olarak yer değiştirme ve dönemin koşulları uyarınca değişme ve dönüşme eğilimindedir. Tabakalar arasında kesin ve değişmez art arda gelişler yerine bir yer değiştirme ilişkisi yaşandığı kabul edilmektedir. Bu yer değişimleri ise daha çok piramidin ilk tepe noktası ile dar olan ikinci kısmında yaşanmakta ve yer değiştirmeler dikey yönde gerçekleşmektedir.

Hegemonik Gücün Döngüselligi: Hegemonyanın Uzun Döngü Teorisi

Jeopolitik olarak hegemon devletler “buyurucu” bir egemenlik anlayışı ile değil rakipleri olan devletlerin dünya ekonomisinde kendileri kadar büyümelerini engellemek yönünde bir yaklaşıma sahip olurlar. Hegemonik devletler liberal ekonomik

fikirleri oluşturmaya ve dünya ekonomisine hâkim kılmaya çalışırlar. Bu sebeple sadece dünyanın lideri değildirler aynı zamanda dünyaya bir düzen kurgulamaktadırlar. Hegemonik devletler zamanla aşamalı bir düşüş sürecine/döngüsüne girmektedirler (Flint & Taylor, 2014, s. 51). Modern sistemin önemli sistematik özelliklerinden biri *hegemonik art arda gelme* olarak adlandırılan hegemonik güçlerin yükseliş ve düşüşleridir. Hegemon, sistem liderinin politik rolünü üzerine alan ve önemli ölçüde diğer devletlerden daha fazla ekonomik güç miktarına sahip olan merkez devlettir. On yedinci yüzyılda Avrupa-merkezli sistemin hegemon rolünü Hollanda sürdürmüştür. On dokuzuncu yüzyılın hegemon gücü İngiltere iken bu rolü yirminci yüzyılda ABD üstlenmiştir. Hegemonlar dünya ekonomisine ve devletlerarası sisteme düzen vermekte ve liderlik etmektedirler. Ancak modern sistemin normal işletilme süreci –düzgün gerçekleşmeyen ekonomik gelişme ve devletler arasında rekabet- baskın rollerini sürdürme noktasında hegemonlara zorluklar yaratmaktadır ve böylece düşüş eğilimi başlamaktadır. Böylece merkezin yapısı hemen hemen benzer güç miktarına sahip olan ve rekabet eden bir kaç merkez ülkenin hegemonya için niyetli olması durumu ile birlikte hegemonya arasında ileri geri, aşağı yukarı dalgalanmaktadır –yani *hegemonik yarışma/rekabet* ortaya çıkmaktadır– (Hall & Chase-Dunn, 2006, s. 38). Tüm dünya sistemleri değişimin döngüsel sürecini resmetmektedir. Bu döngüler ya düşüş ya da yükseliş biçiminde gerçekleşmektedir (Hall & Chase-Dunn, 2006, s. 43). Kapitalist dünya ekonomisi yüz yıldır dünyevi ve döngüsel bir süreç yaşamaktadır (Chase-Dunn, 2006, s. 81). Sistemin hegemonik güç yapılanmasını göstermesi bakımından bu yükseliş ve düşüş süreçlerinin irdelenmesi gerekmektedir. Devletlerarası sistemdeki bu döngüsel değişim ve dönüşümler, hiyerarşik bir tabakalaşma sistemini de yeniden kurgulaması bakımından önemlidir. Yani ortaya çıkan her yeni döngüde dünya tabakalaşma sistemi de kendini yeniden kurgulamak eğilimindedir.

Hegemonik güç yapılanmasının dünya tarihinde döngüsel olarak ortaya çıktığına ilişkin en kapsamlı analizlerden birisini Modelski yapmıştır. Modelski'nin analizi dünya küresel tarihini 1500 yılından başlayarak yüzer yıllık -yüz yirmi ve yüz otuz yıla çıkabilir- dilimlerde ve yirmi beşer yıllık aşamalar biçiminde ayıran ve her yüz yıllık dilime dünya lideri olarak kabul ettiği bir gücü yerleştirmektedir (Modelski, 1978, s. 217, 2009, s. 232–235). Küresel özellikli bir ekonomi anlayışı temelinde belirlediği dört dünya liderinin benzer aşamalar ile lider ülke konumunu hak ettiğini iddia eden Modelski'nin *uzun-döngü* teorisi, uluslararası sistemi tamamen küresel politik sistem olarak ele alan açıklayıcı sistematik bir teoridir. Teori; yeniden üretim mekanizmaları ve faaliyetleri ile küresel politik sistemi, dağılım etkilerinin nasıl ortaya çıktığı bağlamında ve uluslararası politikada güç üretimlerinin dağılımının etkileri açısından yorumlamaktadır (Clementi, 2006, s. 2–3). Modelski, sürecini izlediğini ifade ettiği küresel siyasi sistemi “küresel problemlerin veya ilişkilerin yönetimi için kurumlar ve düzenlemeler veya küresel karşılıklı bağımlılığın yönetimi için bir yapı” (Modelski, 2005, s. 4–6) olarak tanımlamaktadır. Bu sistem içerisinde Modelski dün-

yayı tam bir siyasi birim olarak kabul etmektedir. 1500 yılından bu yana tekrarlanan dünya gücü döngüleri ile başlıca dört dünya gücü vasfına sahip ülke ortaya çıkmıştır. Bunlar Portekiz, Hollanda, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleridir. Modelski'ye göre dünya gücü, “küresel siyasi sistemi kontrol eden ve diğer küresel süreçleri düzenleme kapasitesine sahip olan” (Modelski, 2005, s. 4–6) güç yapılarıdır. Modelin temel yaklaşımı irdelendiğinde, dünya lideri konumunda kabul edilen ülkenin özellikle kurumsal bakımdan dünya ekonomisini düzenlemeye muktedir olmasının önem taşıdığı görülmektedir. Model ayrıca birbirine bağımlı ve birbirini etkileyen bir ekonomik yapının içerisinde oluşan liderlik döngüsünü ele almaktadır.

Modelski'nin “dünya liderliği” modeli tarihsel tabanlı bir teoridir. Onun ilgisi daha çok denizcilik tarihidir. Modelski için iktidar, dünya çapında olaylara etki edebilme yeteneği olarak küresel bir erişim fonksiyonudur. Tarihte güç olabilmek için okyanusların kontrolü gerekmektedir. Böylece Modelski dünya gücü olmanın ön koşulunu okyanus ötesini kontrol edebilme yeteneğine bağlamıştır. Okyanusu aşma kapasitesi bir ülkenin askeri ve tacir denizci kapasitesine bağlıdır. Bu anlamda Modelski esasında Mahan'ın deniz gücünün jeopolitik açıdan önemini yeniden dillendirmektedir. Ancak Modelski dünya liderliği kavramını süper-güç ya da egemen devlet anlamında kullanmamaktadır (Flint, 2006, s. 35–36). Bir dünya lideri jeopolitik düzeni ve güvenliği sağlamak için dünyaya “yenilik getirebilecek” bir ülkedir. “Yenilik” kavramı Modelski'ye göre dünya için jeopolitik gündem oluşturan uygulamalar, fikirler ve kurumlar toplamıdır. Jeopolitik olarak yenilik yaratma kapasitesine sahip olabildiği her zaman diliminde hegemon olan ülke, lider konumunu devam ettirebilmektedir. Dünya lideri gücü, maddi güç ve denizcilik faaliyetleri ile “büyük bir tasarım” yapabilme yeteneğine sahiptir. Modelski'nin dünya liderliği modeli dinamik bir süreçtir. Dünya liderinin gücü artabilir veya azalabilir. Dünya liderliği bir döngü biçiminde sürekli tekrarlanmaktadır. Dünya liderliğinin her bir döngüsü ise yaklaşık 100 yıl sürmekte ve 25 yılda bir ortaya çıkan dört aşamadan oluşmaktadır.

Küresel Savaş aşaması. Küresel düzen oluşturmaya ilişkin ideolojik mesaj ve maddi kapasiteye sahip olan ve farklı savaş ve çatışmaları içerebilen koalisyonlar oluşturulur. Bu aşamada dünya lideri yeteneği ya da hâl algısı ile ortaya çıkar.

Dünya gücü aşaması. Zafer elde edildikten sonra yeni dünya liderinin jeopolitik projesi yürürlüğe girmeye başlar. Yeni gündemi gerçekleştirmek ve uygulamak için yeni kurumlar oluşturulur. Yeni gündem tamamen hoş karşılanır ve takip edilir.

Gayri meşrulaştırma aşaması. Yeni bir dünya liderliği döneminin kurulması döneminin sonunda dayatılan “düzen” tamamen hoş karşılanır. Ancak ileriki zamanda çekişme büyür. Dünya liderinin yardımı sorgulanabilir. Eylemlerinin kendi kendine hizmet ettiği artan bir şekilde görülmeye başlanır. Alternatif gündemler daha kuvvetli hâle gelir. Dünya liderine meydan okuma başlar. Ancak dünya lideri görece olarak hâlâ güçlüdür.

Yetkilerin dağıtılması aşaması. Önceki aşamada başlayan meydan okumalar daha güçlü olmaya başlar. Dünya liderinin maddi ve ideolojik kapasitesi yayılmaya başlar. Bu dönemde saldırılara karşı daha savunmasız ve daha güçsüz olmaya başlar. Meydan okumalar genellikle daha şiddetli ve organize kampanyalara dönüşmeye başlar. Dünya lideri iktidarının maddi tabanını yoran ve eylemleri ile retorik arasındaki çelişkileri ortaya koyan bir şekilde askeri tepki vermeye mecbur kalır. Dolayısıyla dünya liderinin meşruluğu, artan bir şekilde sorgulanmakta ve meydan okuma yoğunlaşmaktadır (Flint, 2006, s. 36–37).

Tablo 1

Modelski Dünya Liderliği Modeli Gelişim Aşamaları

<i>Dünya Lideri</i>	<i>Yüzyıl</i>	<i>Küresel Savaş</i>	<i>Meydan Okuyucu</i>	<i>Koalisyon Ortakları</i>
Portekiz	1500'ler	1494-1516	İspanya	Hollanda
Hollanda	1600'ler	1580-1609	Fransa	İngiltere
İngiltere	1700'ler	1688-1713	Fransa	Rusya
İngiltere	1800'ler	1792-1815	Almanya	ABD ve Müttefikleri
ABD	1900'ler	1914-1945	Sovyetler Birliği / El-kaide	NATO / Koalisyon Güçleri

Kaynak: Flint, 2006, s. 37; Modelski, 1978, s. 225, 2009, s. 234.

Modelski'nin *Dünya Liderliğinin Uzun Döngü Teorisi*, dünyayı bir sistem olarak ele almasına rağmen kullanmış olduğu hegemonya yaklaşımı *Dünya Sistemi* kuramında kullanılan hegemonyadan farklıdır. Her iki yaklaşım dünya tarihinde bir ekonomik sistemin oluştuğu ve oluşan bu sistemde bir dünya liderinin hegemon olarak ortaya çıktığına ilişkin bir iddiaya sahip iken; dünya sistemi analizi yapmış olan Wallerstein (2014) oluşan hegemon yapılanmayı kabul etmekte fakat dünya liderliğinin tek bir ülke temelinde ortaya çıktığını kabul etmemektedir. Toplum, sosyal sistemin daha geniş kapsamlı çerçevesinden ziyade belirli bir ülke ile eşitlenemez. Wallerstein'a göre yaklaşık 1450'den beri sosyal sistem kapitalist dünya-ekonomisi hâline gelmiştir ve temel jeopolitik güçler ise hegemonyalar ya da hegemonik güçlerdir. 20. yüzyıldan beri ABD hegemonik güç olarak bu sistemde rol almaktadır. Hegemonyanın temeli küresel ticaret ve finansa baskın bir etkiye dönüşen ekonomik güçtür. Hegemonik güce kâr sağlayan kapitalist dünya-ekonomisinin ortaya çıkışı bu zamanda askeri gücü de gerekli kılmaktadır. Hegemonya kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere ortaya çıkan bir ekonomik süreç olarak görülmektedir ve Modelski modelindeki dünya liderliğinin yardımseverliği anlamına gelmemektedir. Modelski modeline benzer şekilde hegemonik güç, küresel bir çatışma döneminden ortaya çıkmaktadır. Bir diğer önemli fark Modelski'nin modelinde daima bir dünya lideri vardır ve liderin gücü döngüseldir. Wallerstein'a göre ise hegemonya dönemleri nadirdir ve Modelski'den farklı olarak baskın bir devlet olmaksızın başka bir politik senaryonun olabileceğini önermektedir (Flint, 2006, s. 35). Wallerstein, Modelski modelinden farklı olarak sadece dünya lideri olan bir gücün etkisinden değil, sistemi oluşturan ve sistemdeki etkinliği nispetinde güce sahip olan her ülkenin etkisinden ve hegemon yapılanmada her ülkenin bir yeri olduğunu iddia etmektedir. Devletlerarası

bir sistemden bahsediliyor ise her devletin sistem içerisinde bir etki alanı ve gücü bulunmalıdır. Wallerstein'a göre dünya sisteminin devletlerden kurulu olması, sistemin devamı için gerekli olan rekabet ortamını meydana getirmesi ve sürdürmesi bakımından önemlidir. Aksi takdirde tek bir devlet tarafından kontrol edilen bir sistemin tek dünya pazarı biçiminde varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Bu sebeple devletlerarası sistem, dünya ekonomisinin unsurlarından biridir. Dolayısıyla her ulusal ekonominin piyasayı belirlemek noktasında bir etkisi bulunabilmektedir –“bireysel olarak devletler kendi sınırları içinde ulusal kapitalistlerin çıkarları doğrultusunda piyasayı bozabilirler ve güçlü devletler de kısa bir süre içinde olsa sınırları ötesinde piyasayı bozabilirler”– (Flint & Taylor, 2014, s. 17).

Hegemonik Güç Yapılanmasının Yeniden Kurgulanması

Hegemonya yaklaşımı temelinde beliren tabakalaşma sistemi, küresel ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması neticesinde ortaya çıkan yeni güç odaklarının -devletler hariçi- sınıflamasını sağlamaktadır. Küresel ekonomik sistem 20. yüzyılın sonlarından itibaren yeni güç odaklarını bünyesinde oluşturmuştur. Bu güç odakları, kimi yer ve zamanda ve kimi devletler karşısında hegemon güç konumuna yükselmişlerdir. Yeni güç odaklarının sistemde kendine yer bulması neticesinde yeni bir dünya tabaka sistemi oluşmuştur. Buna göre devletler arasındaki hegemonik güç ilişkileri küresel sistemin yeni aktörlerini de içerisine alan bir art arda geliş yaratmıştır. Buna göre hegemon olan devlet ya da devletler, güçlerini ve hegemonik yapılanmadaki konumlarını bu yeni güç odakları ile paylaşma mecburiyetinde kalmışlardır. Bu mecburiyet, sistemi kurgulama noktasında oluşan avantajlar ve dezavantajları, kullanma ve üstesinden gelme yönünde gerçekleşmektedir. Bu bakımdan dünya tabaka sistemi de yeni sınıfsal parçaları ve aktörleri oluşturan yeni güç odaklarını içerisine alacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Modern dünya sistemi daha az gelişmiş ve daha az güçlü olan bölgeleri içeren *çevre* ile ekonomik ve askeri olarak güçlü devletleri içeren bazı bölgeleri içine alan *merkez* biçiminde bir hiyerarşik yapılanmadır. Yüksek gelir düzeyine, güçlü ve iyi bir finansallaşmaya, yetenekli işgücüne sahip olan ve ekonominin yüksek gelişme düzeyinde bulunan devletler *gelişmiş* olarak adlandırılırlar ve bu devletler dünya sisteminin merkez güçleridir. Modern merkez devletlerini Avrupa ülkeleri, Japonya, Kanada, Avustralya ve ABD oluşturmaktadır. *Çevre* ülkeler ise sistemde zayıf olan ve nüfusları tarafından güçlü bir şekilde desteklenmeyen diğer ülkelerdir (Hall & Chase-Dunn, 2006, s. 34–35). Modern dünya sisteminde *merkez-çevre* hiyerarşisi sistemin kurumsal öğeleri tarafından üretilir ve toplumsal olarak yapılanmış eşitsizlikler bağlamında belirlenen bir tabakalaşma sistemidir. Bu tabaka sisteminde; *çevre merkezin* konumuna yükselemez, hem *merkez* hem de *çevre* gelişir ancak en merkezi devletler en *çevre* ülkelerden daha ileri düzeyde kalmaya devam ederler. Tabakalaş-

ma sisteminde ayrıca merkez ve çevre ülkeler arasında yer alan ve adına *yarı-çevre* denen ülkeler bulunmaktadır. Modern sistemde *yarı-çevre* daha az gelişmiş ve gelişmiş bölgelerin dengeli bir karışımından oluşan ya da ekonomik gelişme düzeyleri orta seviyede olan ülkeleri ifade etmektedir. *Merkez, yarı-çevre ve çevre* arasındaki kesin sınırlar merkez-çevre hiyerarşisini oluşturan bir ekonomik ve politik-askeri güç sürecinin varlığının temel noktası olduğundan dolayı önemli değildir (Hall & Chase-Dunn, 2006, s. 35). Küresel tabakalaşma sistemi, sistemin normal işleticileri tarafından yeniden üretilen bir ekonomik ve politik-askeri güç sürecidir. Merkez, çevre ve yarı-çevre kategorileri gücün devam eden ve çok boyutlu farklı yerleşmeleri içerdiğini göstermektedir (Hall & Chase-Dunn, 2006, s. 36–37).

Günümüze gelindiğinde kapitalist ekonomik sistemin küresel düzeyde işlemeye başlaması ile birlikte artık hegemon güç yapılanması sadece devletler arasında değil, ayrıca ulusal bir yapılanma içerisinde kurulan ancak küresel ekonomide faaliyet yürüten çeşitli sınıflar arasında da ortaya çıkmaktadır. Devletler sahip oldukları hegemonik güçlerini kendi üst sınıfları ve ulusal ekonomilerinde ve küresel düzeyde faaliyet yürüten firmalar ile de paylaşmaya başlamışlardır. Bu paylaşım ise beraberinde dünya liderliği konusunda yeni bir tabakalaşma analizini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla artık hegemon olmak sadece bir devlete özgü olmaktan çıkarak bir şirket, bir devletlerarası bütünleşme birimi (NAFTA, AB, Şangay Beşlisi gibi) ve bir küresel sistemi yönetim birimi (IMF, Dünya Bankası, GATT gibi) eliyle de ortaya çıkarılabilmektedir. Robinson’a göre, 21. yüzyıl küresel toplumunda hegemonya analiz edilirken sorulması gereken sorular vardır ve bu sorulara verilecek yanıtlar hegemonyayı belirlemede anahtar bir önem taşımaktadır. Küresel toplumda “Yönetici sınıf kimdir?” sorusunun yanıtı bu bakımdan hegemonyanın sahibini belirlemeyi sağlamaktadır (2002, s. 132). Robinson, “bir devletin hâkimiyetinden bahsedilemeyeceğini, hegemonyanın toplumsal gruplarca veya sınıflarca” uygulandığını iddia etmektedir. Ona göre “Britanya hegemonyasından ya da ABD hegemonyasından söz ettiğimizde gerçekten bir ülke olarak Britanya ya da ABD’yi kastetmiyoruz. Bu sadece dünya kapitalizmi bağlamında Britanya devlet yöneticileri ve orta sınıf sektörleri gibi Britanya kapitalist grupları ve müttefik tabakanın hegemonyası demenin kısaltmasıdır” (Robinson, 2002, s. 133). Bunun bir kısaltma olduğunu unutmak; “hegemon” kavramının yanlış bir yönlendirmeye yol açmasına sebep olmaktadır. Çünkü “bir ülke ‘hegemon’ olamaz” (Robinson, 2002, s. 133). Burada asıl olan bir devlet içerisindeki toplumsal grup veya sınıfların hegemonik olabileceğidir. Bu sebeple bir devlet için kullanılacak “hegemon devlet” kavramı esasında egemen olan grup veya sınıfları çağrıştırmalıdır. Dolayısıyla “sınıflar ve gruplar”, ulusal bakımdan örgütlü ise bu kısaltma bir meşruiyet kazanmaktadır. Robinson yaklaşımının daha çok küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan “küresel kapitalizm”e özdeş olduğunu belirterek “dünya ekonomisinden bir küresel ekonomiye” geçiş sürecini analiz etmeye çalıştığını ifade etmiştir (2002, s. 133–135). Üretim süreci küresel ekonomi ile birlikte daha da ulus-ötesi hale gelmiş-

tir. Bu sebeple sermaye ulus-ötesileşmiş ve devletler sürecin yürütücüsü pozisyonunu kaybetmişlerdir. Ulus-ötesi sermaye oluşumlarının küresel ekonomiye hâkim olması ise beraberinde “ulus-ötesi sınıf” ve “ulus-ötesi kapitalist sınıf” biçiminde oluşumları getirmiştir. Robinson’a göre sınıf oluşumu, “dünya kapitalizminin, tarihinin büyük kısmı boyunca olduğu gibi toprağa ve ulus-devletin siyasal otoritesine bağlı değildir” (Robinson, 2002, s. 135). Sınıfların oluşumu ve yükselişi artık üretimin küreselleşmesi ile alakalı bir duruma gelmiştir. Robinson (2002, s. 135), Goldfrank’ın 1960’lı ve 1970’li yıllardaki araştırma bulgularını da bu duruma bir kanıt olarak sunmuş ve “çokuluslu şirketlerin sahip ve yöneticilerinin kendilerini güçlü bir toplumsal sınıf olarak kurduklarına dair giderek artan kanıtlara” varıldığını kabul etmiştir. Robinson (2002, s. 142–143) “küresel sistemde iktidar, ulus-ötesi kapitalist sınıfın yanı sıra ulus-ötesi bir biçimde yönlendirilmiş devlet yöneticileri ve Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Üçlü Komisyon ve Dünya Ekonomik Forumu gibi kamusal ve özel ulus-aşırı kurumların kadrolarında, ulus-ötesileşmiş gruplar ve tabakalarda yoğunlaştığını” ve ABD’nin ulus-ötesi bir seçkin grup veya sınıf için lider pozisyonunu aldığını iddia etmektedir. Son “hegemon” olarak kabul ettiği ABD “ulus-ötesi seçkinlerin küresel kapitalist gündeminin lehine siyasa ve stratejiler geliştirme öncülüğünü” gerçekleştirmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde küresel ekonomiye dönüşen sistemde “ABD bağımlı ulus-ötesi seçkinler tamamen” ulus-aşırı bir hâl almaya başlamıştır. Bu durum ise “toprak birimleri ile iktidar arasındaki geride kalan belirli ilişkilerce biçimlenmiş dünya siyasal dinamikleri anlamında jeopolitiktir”.

Sklair ulus-aşırı/ötesi sınıflar yaklaşımının küreselleşme sürecinde oluştuğunu iddia etmektedir. Sklair’e göre ulus-devletler varlıklarını sürdürmelerine rağmen bu devletlerin sınırlarının aşılabilmesini sağlayan ulus-aşırı/ötesi uygulamalar dediği ve devlet sınırlarının küresel ekonomik sistemde geçirgen hâle gelmesini sağlayan oluşum ve kuruluşların önemi artmıştır (Ritzer, 2011, s. 150). Ulus-Ötesi Uygulamalar kavramı insanların devlet sınırları arasında özel kurumsal bağlar içerisinde harekete geçerken ne yapacakları üzerine etkilerine atıfta bulunmaktadır. Bu bakımdan ulus-ötesi uygulamalar küreselleşen süreçleri yaratmaktadır. Küresel sistem en yararlı biçimde üç düzeyde yönetilen bir sistem olarak kavramlaştırılmaktadır. Her bir alan seçilmiş bir kurum tarafından karakterize edilmektedir (Sklair, 2004, s. 70). Sklair’e göre ulus-aşırı/ötesi uygulamalar devlet dışı aktörler ve devlet sınırları boyunca gerçekleşmektedir (2004, s. 70, 2006, s. 70–71). Bu uygulamalar ekonomik, politik ve kültürel-ideolojik olmak üzere üç farklı sahada ayırt edilmektedir. Bu uygulamaların her biri münhasıran değil temel olarak bir büyük kurum tarafından karakterize edilmektedir. Ulus-aşırı/ötesi şirket ekonomik ulus-aşırı uygulamalar için; ulus-aşırı/ötesi kapitalist sınıf politik ulus-aşırı uygulamalar için; tüketimi özendirme kültür-ideolojisi ise ulus-aşırı kültürel-ideolojik uygulamalar için en önemli kurumdur. Küresel sistem teorisinde belirli durumlarda ulus-aşırı/ötesi kapitalist sınıf bir *küresel kural koyucu sınıf* olarak davranabilmektedir.

Ulus-aşırı/ötesi sınıflar tarafından yönetilen uygulamalar üç küresel düzlemde yürütülmektedir. Birinci düzlem *ekonomik düzlem*dir ve bu düzlemin en merkezi oluşumu ulus-aşırı/ötesi şirketlerdir (Ritzer, 2011, s. 151). Ulus-aşırı/ötesi uygulamaların ikinci düzlemi *politik düzlem*dir. Politik düzlemi yürütenler de aynı şekilde ulus-aşırı/ötesi sınıfın politik kurum ve oluşumlarıdır. Ulus-aşırı/ötesi kapitalist sınıf geleneksel Marksist anlamda oluşmamıştır. Üretim araçlarının doğrudan kontrolü ya da sahipliği artık sermayenin çıkarlarına –özellikle de sermayenin küresel çıkarlarına-hizmet için özel bir kriter değildir (Sklair, 2004, s. 72). Sklair’e göre ulus-aşırı/ötesi kapitalist sınıf en az beş bakımdan ulus-aşırı/ötesidir (2004, s. 73). Bu sınıf (i) yerel ekonomik çıkarlar yerine küresel çıkarları paylaşma eğilimindedir. (ii) Çalışma alanının ekonomik kontrolünü sağlamaya çalışmaktadır. (iii) Yerli ve uluslararası politika üzerinde politik kontrol edinmeye çalışmaktadır. (iv) Günlük yaşam üzerinde kültür-ideoloji kontrolü sağlamaya çalışmaktadır ve (v) yerel konulardan ziyade küresel konular üzerinde yaklaşım tarzı geliştirme eğilimindedirler. En temel amaçları birer dünya vatandaşı olarak insanların benzer yaşam biçimlerini kazanmalarını sağlamaktır. Tüm bu biçimlendirme ile birlikte küresel anlamda ulus-aşırı/ötesi kapitalist sınıf dört “fraksiyon” a ayrılabilir. Bunlar (i) ulus-aşırı/ötesi şirket yöneticileri ve onların yerel birleşmeleri (firma kesimi), (ii) küreselleşen devlet ve devletlerarası bürokratlar ve politikacılar (devlet kesimi), (iii) küreselleşen profesyoneller (teknik kesim) ve (iv) tüccarlar ve medya (tüketimci kesim)dır (Sklair, 2004, s. 73).

Ulus-aşırı/ötesi uygulamaların üçüncü düzlemi ise kültür-ideoloji düzlemidir. Tüketim kültür-ideolojisinin belirlendiği uygulamaların ortaya çıktığı bu düzlemde dünya çapında “ideolojik kontrolün” sağlanması yoluyla tüketimin artırılması amaçlanmaktadır. Bu düzlemde kontrol “medya ve reklamcılık” sayesinde sağlanmaktadır. Sağlanmaya çalışılan *tüketim kültür-ideolojisi* ise ulus-aşırı/ötesi şirketlerin ekonomik çıkarları için yaratılmaya çalışılmaktadır (Ritzer, 2011, s. 151).

Sklair’in küresel sistem teorisi ulus-ötesi uygulamalar yoluyla küresel kapitalist sistemin nasıl kurulduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre küresel kapitalist sistemde temel yürütücüler büyük ulus-aşırı/ötesi şirketlerdir. Sistemin örgütsel prensiplerini ulus-aşırı uygulamalar belirlemekte ve bu uygulamaları yürütenler ise ulus-aşırı/ötesi kapitalist sınıflardır.

Hegemonik güç yapılanmasının yeniden düzenlenişi, dünya çapında ortaya çıkan tabakalaşma piramidini değiştirmiştir. Artık liderlik tek bir devlet tarafından sürdürüle bile hegemonik güç yapılanmasının diğer devletler ve sınıfsal yapılarla paylaşılması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu bakımlardan Hardt ve Negri (2008) küresel iktidar unsurlarını analiz ederek üç katmanlı piramit benzeri bir kuruluş şeması ortaya koymuştur. Buna göre “piramidin daralan tepe noktasında, küresel zor kullanma tekeli elinde tutan bir süper-güç, ABD vardır” (Hardt & Negri, 2008, s. 323). Bu

Tablo 2
Ulus-Aşırı/Ötesi Kapitalist Sınıflar

Ulus-aşırı/ötesi Uygulamalar	Önde gelen Kurumlar	Uyum Temsilcileri
<i>Ekonomik Alan</i>	<i>Ekonomik Güçler</i>	
Ulus-aşırı Sermaye	Küresel Ulus-aşırı Şirketler	<i>Küresel İş Eliti</i>
Uluslararası Sermaye	Dünya Bankası, İMF	
Devlet Sermayesi	Devlet Ulus-aşırı Şirketleri	
<i>Politik Alan</i>	<i>Politik Güçler</i>	
Ulus-aşırı Şirket Yöneticileri	Küresel İş Örgütleri	<i>Küresel Politik Elit</i>
Küreselleşen Bürokratlar	Açık Kapı Aktörleri (DTÖ)	
Politikacılar ve Profesyoneller	Partiler ve Lobiler	
Bölgesel Bloklar	AB, NAFTA, ASEAN	
Ortaya çıkan Ulus-aşırı Devletler	BM, Hükümet-dışı Örgütler	
<i>Kültür-İdeoloji Alanı</i>	<i>Kültür-İdeoloji Güçler</i>	
Tüketimcilik	Mağazalar, Medya	<i>Küresel Kültürel Elit</i>
Ulus-aşırı Neoliberalizm	Tink-Tank Kuruluşları, Elit Sosyal Hareketler	

Kaynak: Sklair, 2006, s. 71.

güç tek başına iktidarı kullanabileceği hâlde BM örgütü ile ortaklaşa bir hareket tarzı benimsemiştir. Piramidin en tepe noktasını oluşturan ABD'nin hemen ardından ve tepe noktasının ikinci düzleminde küresel sermayeyi kontrol eden, küresel mübadeleyi düzenleyen ve sisteme dair karar alabilme yetisine sahip olan bir grup ulus-devlet vardır. “Bu ulus-devletler bir dizi organla –G7, Paris ve Londra kulüpleri, Davos vb.- birbirine bağlanmıştır” (Hardt & Negri, 2008, s. 323). Tepe noktasının üçüncü ve son düzlemi ise “kültürel ve biyo-politik iktidarı” ve parasal ilişkileri düzenleyerek hegemonya kuran heterojen birlikteliklerden oluşmaktadır (Hardt & Negri, 2008, s. 323). İkinci katman üstteki ilk katmandan ayrılmayan ve ona eklenmiş olan bir yapı arz etmektedir. “Bu katmanın yapısı esas olarak ulus-aşırı kapitalist şirketlerin dünya çapında yayıldığı ağlardan, sermaye akışı, teknoloji akışı, nüfus akışı vb. ağlarından oluşmaktadır” (Hardt & Negri, 2008, s. 323). Küresel kapitalist piyasayı biçimlendiren ve besleyen bu örgütler, iktidar piramidinin ilk katmanını oluşturan iktidar sahibi katmanın güvencesi altında yayılmaktadırlar. “Ulus-aşırı şirketler, sermayelerin, teknolojilerin, malların ve insanların küresel dağılımını sağlayarak geniş iletişim ağları kurmakta ve ihtiyaçların tatminini sağlamaktadırlar” (Hardt & Negri, 2008, s. 323). Böylece en tepe noktadaki güçler ile şirketler bu anlamıyla küresel kapitalist piyasa sistemi unsurları ile eklenmektedir. Bu ikinci katmanın ikinci düzleminde ise ulus-aşırı şirketlerin iktidarı ile bağımlı olarak işlemeye başlayan ulus-devletler yer almaktadır. Ulus-devletler “küresel hegemonik güçlerle politik aracılık, ulus-aşırı şirketlerle pazarlık ve gelirin kendi sınırlı toprakları içinde biyo-politik ihtiyaçlara göre yeniden bölüşülmesi” (Hardt & Negri, 2008, s. 323) işlevlerini yerine getirmektedir. Ulus-devletler küresel ağları düzenleyen ve sistemin eklenmesini sağlayan aktörlerdir. Dolayısıyla “ulus-devletler küresel güçten gelen ve küresel güce giden serveti denetleyip bölüştürür ve kendi topraklarındaki nüfusu bugün hâlâ mümkün olduğu kadarıyla disipline sokar” (Hardt & Negri, 2008, s. 323–324). Piramidin üçüncü ve en

son katmanında ise halk olarak adlandırılabilir toplumsal katmanları temsil eden gruplar oluşturmaktadır. “Çokluk doğrudan küresel iktidar yapılarına katılamaz; temsil mekanizmaları aracılığıyla filtrelenmesi gerekir” (Hardt & Negri, 2008, s. 324).

Dünya tabakalaşma piramidi olarak Hardt ve Negri (2008) tarafından analiz edilen sınıfsal yapı, dünyanın imparatorluk gücü olarak ABD’yi en üst basamakta ve hegemonik güç yapılanmasının başında göstermektedir. Paylaşılan bir güç yapısı gibi görünse de tüm göstergeler ve kontrol mekanizmaları, sistemin lideri ve iktidar sahibi olan Amerika Birleşik Devletleri tarafından kurgulanmaktadır. Bu kurgulama gücü ABD’nin sahip olduğu ekonomik, askeri, politik ve kültürel hâkimiyet sahası güçlerinden kaynaklanmaktadır. ABD sahip olduğu hegemonik güçlerini hem kendi ulusal çıkarları hem de küresel sistem içerisinde kendisi ile birlikte olan ve sistemi kurgulamak üzere kurulan oluşumlar, kuruluşlar ve üst sınıflar ile paylaşmaktadır. Ancak bu paylaşım ilişkisi de yine dünya liderliğinin devam ettirilmesi için gerekli olan politik, askeri, kültürel ve ekonomik güçlerin başka unsurlara geçişini engellemek ve mevcut durumunu korumak niyetiyle ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla temel olarak Flint’e göre; ABD’nin jeopolitik gündemi ve gücü onun askeri ve ekonomik gücünün gerçekleşmesine dayalıdır (2006, s. 73). Dünya Bankası, IMF ve DTÖ gibi anahtar küresel ekonomik kurumlardaki etkinliği ideolojik bir gündemi yaymak için güç ve maddi çıkarlarının bir yansımasıdır.

Amerikan Liderliği ve Amerikan Şirket Jeopolitiğinin Tarihi Temelleri

Modern devletlerarası sistem; sistemin kaderini tanımlayan, hayati kararları alan, işbirliği ve çatışmaları yapan birkaç büyük gücün oligarşisi tarafından belirlenmektedir (Nayar, 2005, s. 54-55). “Küreselleşme” kavramının Amerikan ekonomik baskınlığını anlatmak için bir hüsnü tabir olduğu kabul edildiğinde oligarşik yapının en tepe noktasında ABD’nin olduğu kabul edilmiş olur. Bu kabulün sebebi ABD’nin Amerikan şirketleri vasıtasıyla diğer devletlerin açık ekonomilerine doğrudan girmesini sağlayan muazzam bir güç olması ve yine ABD’nin; IMF, DB ve BM gibi uluslararası finansal ve politik kuruluşlar vasıtasıyla eriştiği müdahale ve kurgulama rolünden kaynaklanmaktadır (Nayar, 2005, s. 48). Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan liderliğini/baskınlığını anlatmak üzere “Amerikan İmparatorluğu”, “Küresel Hegemon” ve “hiper güç” gibi kavramlaştırmalara da sıklıkla rastlanmaktadır. Dünya tarihinde bu tür kavramlaştırmalar 16. yüzyıl İspanya’sı, 17. yüzyıl Hollanda’sı ve 19. yüzyıl İngiltere’si için de yaygın olarak yapılmaktadır. 20. yüzyıldan itibaren ise liderliğin ABD’ye geçtiğine ve diğer liderlerden/hegemonlardan farklı olarak Roma İmparatorluğu’na –Pax-Romana ve Pax-Americana– benzeyen bir yapıya sahip olduğuna ilişkin analizler yapılmıştır (Heywood, 2013, s. 268). Analizler irdelendiğinde dünya tarihinin döngüsel olarak hegemon güçler tarafından kurgulandığı ve bu kurgulamanın dünya tabaka sistemini yeniden dönüştürdüğü anlaşılmaktadır.

Amerikan Dünya liderliğinin, dünya tarihinin uzun süreci içerisinde gerçekleşen döngülerden birine tekabül ettiğine ilişkin olarak en temel iddialardan biri Modelski'nin *Dünya Liderliğinin Uzun Döngü Teorisidir*. Bu teoriye göre dünya liderliği döngüsel olarak belli süreler içerisinde küresel anlamda dönemin gerektirdiği askeri, ekonomik, politik ve kültürel güçlerini bünyesinde taşıyan devletler tarafından üstlenilmektedir. Dünya liderliği başta ekonomik bir sistemin devamını gerçekleştirmek üzere yürütülen bir kontrol ve dizayn etme sürecidir. Ortaya çıkan her dünya lideri sahip olduğu hegemon güçleri kullanarak kapitalist ekonomik sistemi küresel düzeyde yeniden kurgulamıştır. Her kurgulama yeni bir dünya liderinin ortaya çıkışını gösterir niteliktedir. Çünkü dünya liderliği başta zamanının dünya liderine bir başkaldırı ile başlayan ve ancak bu çatışmadan galip çıkarak elde edilecek bir paye olarak bir takım aşamalardan geçmeyi içermektedir. Amerikan liderliğinin temel nitelikleri Modelski modelinde ortaya konan dünya liderliğinin geçirdiği dört aşama temelinde belirlenebilir.

Dünya liderliğinin elde edilebilmesinin temel unsuru, lider olacak olan ülkenin politik, askeri, ekonomik ve kültürel güçlerini kullanarak sistemin kabul ettiği bir savaş-askeri, kültürel, ekonomik veya politik olabilir-, sahip olması gereken güçlerden birini ya da tümünü kullanarak kazanmasıdır. Yeni uluslararası ekonomi düzeninin büyük bir savaş sonunda savaş kazananlar tarafından kurulması ve yeni güç dağılımını yansıtması eğilimi oldukça önemlidir. Büyük bir savaş sonrasında ortaya çıkan yeni hegemon, yeni ekonomik düzenin biçimini tanımlamaktadır. Hegemon olan güç yeni bir ekonomik düzeni kurabildiği sürece durum sabit ve belirsiz kalmamaktadır. (Nayar, 2005, s. 56). Modelski'ye göre bu aşama dünya liderliğinin temel başlangıç aşaması ve olmazsa olmazdır. *Küresel Savaş Aşaması* olarak temellendirilen bu aşamada, dünya lideri olacak olan ülkenin karşısında yine dünya liderliği için mücadele eden bir ülke veya ülkeler olmalı ve meydana gelen farklı nitelikte güç unsurlarını içerebilecek olan savaşın kazanılması gerekmektedir. Yine Modelski modelini takip ettiğimizde *Küresel Savaş Aşaması* sürecinin ardından *Dünya Gücü Aşaması* süreci yaşanmaktadır. *Dünya Gücü Aşaması* sürecinde dünya liderliği kesinleşen ülke, sistemi kendi çıkar ve kaygıları temelinde kurgulamaya başlamaktadır. Kurgulama dünya liderinin kendi çıkar ve kaygıları temelinde oluşturduğu kuruluş/oluşum ve kendisinin yanında ortak olarak seçtiği ülkeler veya oluşumlar –ulus-ötesi kurum ve organizasyonlar- tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu aşamada dünya küresel bir bütün olarak kabul edilerek yeni gündem ve yaklaşımların dünya çapında uygulanması amaçlanmaktadır. Bu aşamada dünya lideri olan ülke tüm dünya tarafından liderliği, uygulamaları, jeopolitik gündemi ve kurumları ile kabul edilmektedir. *Dünya Gücü Aşaması*'nın ardından gelen *Gayri Meşrulaştırma Aşaması* sürecinde ise dünya liderinin kabul gören uygulama, gündem ve oluşturduğu kurumları küresel düzeyde sorgulanmaya başlanmaktadır. Bu sorgulama dünya lideri karşısına alternatif olabilecek jeopolitik bir gündemi, uygulama düşüncelerini ve alternatif kurumları çıkar-

maktadır. Bu aşamada dünya liderinin kurgulamasını beğenmeyen ve karşı çıkan geri kalanlar tarafından bir meydan okuma ortaya çıkmaktadır. Ancak bu aşamanın yaşanıyor olması dünya lideri için bir tehlike değil tam tersine yeniden bir *küresel savaş* başlatarak savaşı kazanmak ve liderliğini devam ettirmek adına bir avantajı ve fırsatı beraberinde getirmektedir. *Gayrı Meşrulaştırma Aşaması*'nda başlayan dünya liderine karşı meydan okuma, *Yetkilerin Dağıtılması Aşaması* denen süreci başlatmaktadır. *Yetkilerin Dağıtılması Aşaması* sırasında ise ortaya çıkan meydan okumalar derinleşmeye başlamaktadır. Artan derinleşme dünya liderinin politik, askeri, ekonomik ve kültürel güçlerini bir kez daha kullanmasına sebep olmaktadır. Bu dönemde kurgulama yeniden başlatılmakta ve lider ülke karşısındaki meydan okuma daha organize ve sistematik bir biçime dönüşmektedir. Dünya liderinin hegemonyasının rızaya dayalı yapılanması özellikle ideolojik olarak sorgulanmaya başladıkça liderin askeri müdahalelere girişme mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Askeri müdahalelerin varlığı ise dünya liderine ilişkin beliren sorgulamayı artırmaktadır. Bu aşamanın sonucunda dünya lideri olan ülke, yetkilerini dağıtıp yeniden ortaya çıkan küresel savaşı kazanmaya çalışmaktadır. Şayet savaş kazanılırsa yeniden liderliği onaylanmış ve dünya gücü haline gelmiş olur. Tam tersine savaş kaybedilirse dünya liderliği, meydan okumayı gerçekleştirmiş olan birlikteliğin -ülkeler topluluğunun- lideri pozisyonundaki hegemon güce geçmiş olur.

Modelski modelinde dünya liderliği yukarıda anlatılan biçimi ile dört güç tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak dikkat edilirse Modelski'ye göre İngiltere, küresel savaş aşamasını iki kez kazanarak -bkz. Tablo 1- döngüsel olarak liderliği iki defa sürdürmüştür. Bu bakımdan Amerikan liderliği, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlamasına rağmen; döngüsel olarak çeşitli meydan okumalar karşısında yenilenen/kurgulanan küresel savaşlar ile hâlâ sürmektedir. İngiltere dünya tarihi boyunca liderliği iki defa yürüttüğüne göre aşamaların tekrar tekrar ortaya çıkması sayesinde ABD liderliği döngüsel olarak tekrar tekrar kurgulanabilir. Modelski modeline göre 21. yüzyılında Amerikan yüzyılı olması (Flint, 2006, s. 38-39) bu bakımdan olası görünmektedir.

Modelski modeli temel olarak alındığında ABD'nin dünya liderliğinin başlaması, *Küresel Savaş Aşaması* olarak betimlenebilecek 1914-1945 yılları arasına denk gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı ve öncesinde ortaya koyduğu kurgulama politikaları neticesinde IMF, BM ve NATO gibi kurumların kurulması sağlanmış ve *Dünya Gücü Aşaması* gerçekleşmeye başlamıştır. Bu kurumlar yeni dünya liderinin gündemini meşrulaştırmak ve yürütme adına kurulmuş ve *Meşrulaştırma Aşaması*nın araçları/aktörleri olmuşlardır (Flint, 2006, s. 39). Ancak ABD'nin 20. yüzyıl liderliğine Modelski modelinde belirtilen meydan okumalar oldukça erken bir şekilde başlamış ve özellikle Sovyetler Birliği'nin doğrudan askeri ve ideolojik meydan okumasına karşı bir mücadele etme gereği ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş dönemi, Modelski modelindeki yeni *Küresel Savaş Aşaması*nı başlatmış ve süreç yenilenme eğilimine girmiştir.

Gayri Meşrulaştırma Aşaması'na karşı liberal ekonomik sistemi işleten Batı ve dolayısıyla ABD; Komünist ekonomi modelini işletmek isteyen bloka karşı küresel bir savaş başlamıştır. Bu küresel savaş aşaması, Sovyet rejiminin 1990'lı yılların başında çökmesi ile bir kez daha ABD lehine sonuçlanmış ve ardından 1990'lardan itibaren *Yetkilerin Dağıtılması Aşamasına* geçilmiştir. Bu aşamada "Yeni Dünya Düzeni" kavramı temelinde ABD'nin liberal ekonomik anlayışı ve küresel kapitalist sistem dünya çapında yeniden kurgulanmıştır.

Ulaşılmış *Dünya Gücü Aşaması* ise 11 Eylül 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezine düzenlenen terör saldırısı ile yeni bir meydan okuma ile karşı karşıya kalmıştır. Bu meydan okuma Amerikan değerlerinin *Gayri Meşrulaştırılması* biçiminde ortaya çıkarak dünya liderliğinin tartışılmasına ve sorgulanmasına sebep olmuştur. ABD Modelski modeline göre dünya liderliğini devam ettirebilmek için gerekli olan bir küresel savaş aşamasını daha geçmesi gerektiğinden hareketle "Teröre Karşı Savaş" adı ile anılan ve temelleri "neo-muhafazakâr"² fikirleri barındıran ve adına "Bush Doktrini" denen yeni stratejik planını belirlemiştir (Heywood, 2013, s. 271–272). Bu stratejik plan "zararsız küresel hegemonya" olarak bir liderlik sürdürüşü ve güçlendirmesini beraberinde getirmiştir (Kristol & Kagan, 2004'ten akt., Heywood, 2013, s. 272). Küresel savaş aşaması yeni stratejik planın "Amerikan askeri gücünün, rekabetin ötesinde bir güç" konumu elde edecek şekilde artırılması ve özellikle spesifik bir çatışma ve istikrarsızlık bölgesi olarak görülen Ortadoğu'ya odaklı; dünya çapında 'demokrasiyi geliştirme' politikasına" (Heywood, 2013, s. 272) dayandırılarak sürdürülmüştür.

Gayri meşrulaştırma aşamasının yeniden ortaya çıkmasının ardından sert bir şekilde uygulanan askeri tedbir ve müdahaleler sayesinde yetkiler yeniden dağıtılmış ve başta ideolojik kurgulama olmak üzere dünya sistemi yeniden düzenlenmeye/kurgulanmaya başlanmıştır. Adına *Teröre Karşı Küresel Savaş* denen süreç neticesinde ABD bir kez daha küresel bir savaş aşamasını kurgulamış ve savaşı kazanarak dünya lideri pozisyonunu yenilemiştir.

Amerikan Şirket Jeopolitiği

Küresel ekonominin kazandığı hız ve zaman-mekân kayması neticesinde dünya liderliği için Modelski'nin izlemeyi uygun gördüğü aşamalar onun da tahmininin ötesinde ve daha kısa aralıklarla gerçekleşmeye başlamıştır. Hegemon olan gücün bu hız karşısında kendine karşı gerçekleşen meydan okumaya çok hızlı bir şekilde

2 Neo-muhafazakarlık (neo-con), ABD'nin tek-kutuplu dünyadaki eşsiz güç ve etki konumunun avantajlarından yararlanabilmesini sağlamaya çalışan bir dış politika yaklaşımıydı. Onu oluşturan unsurlar, neo-Reaganizm ve "katı" Wilsonculuğun bir bileşimidir. Neo-Reaganizm, iynin (ABD tarafından temsil edilen) kötüyü (kitle imha silahlarına sahip olan veya olmaya çalışan "haydut" devletler ve terörist grupların temsil ettiği) karşı olduğu bir Maniheizm biçimine dönüştü. Bu, ABD'nin rakipleri caydırması ve askeri anlamda "mücadele edilemeyecek bir güç" konumunu elde ederek küresel erişimini artırması gerektiği anlamına geliyordu. "Katı" Wilsonculuk, gerektiğinde askeri yöntemler de kullanarak başarılabilecek bir 'rejim değişikliği' süreciyle, Amerikan tarzı demokrasiyi tüm dünyaya yayma arzusuyla ilişkiliydi (Heywood, 2013, s. 276).

karşılık vermesi ve liderliğini sürdürmek için aşamaları hızlı bir şekilde geçmenin kurgulamasını yapabilmesi gereklidir. Yeni zamanlarla birlikte gerçekleştiğini öngördüğümüz hegemonyanın güç odakları ile paylaşılması gerekliliği tam da bu noktada kendini göstermektedir. Küresel ekonominin önemli aktörlerinden olan –özellikle Amerikan menşeli– küresel şirketler hegemonyanın paylaşıldığı güç odaklarına dönüşmüşlerdir. Bu bakımdan Amerikan Şirket Jeopolitiği kavramlaştırması özellikle bu tip bir hegemonya paylaşımının gösterilmesini amaçlamaktadır.

Modelski modeli paralelinde değerlendirildiğinde bu hegemonya paylaşımı, modelde belirtilen aşamaların aşılması noktasında bir ortaklığa dönüşmüştür. Modelski modelinde belirtilen koalisyon ortağı (bkz. Tablo 1) konumuna, devletler ile birlikte küresel şirketler ve küresel kuruluşlar da yerleşmeye başlamışlardır. Hegemonya paylaşımı yeni ortaya çıkmamış, İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar geri giden bir tarihsel birlikteliğe işaret etmektedir. Bu birliktelik tarihsel süreçte artarak devam etmektedir. Heywood’a göre ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde savaş mağlubu ülkelerin imarı konusundaki üstlendiği öncü rol ve sonrasında Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte yine dünya ekonomisinde başat rolü üstlenmeye başlamıştır (2013, s. 269). Küresel kurumların –BM, IMF ve DB gibi– oluşumundaki öncü rolü ve Amerikan şirketlerinin yeniden ekonomik yapılanma sırasında elde ettikleri liderlik/güç sayesinde ABD yeniden hegemon konumuna yükselmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD sadece ekonomik değil hem siyasi hem de askeri alanda lider pozisyonuna yükselmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan kapitalist şirketleri için piyasaların yeniden düzenlenmesi ve küreselleşmesinin ekonomik yönünün ağırlık kazanması büyük fırsatlar yaratmış ve onları adeta tek başlarına birer güç odağı hâline getirmiştir. Bu şirketler özellikle komünizmden kopan ülkelerin çoğunda IMF tarafından teşvik edilen planlamalarda söz sahibi olmuşlardır. Ayrıca liberal-demokratik Amerikan yönetim modeli, komünizm sonrası dönemde çoğu devletin kısa sürede büyük bir istekle benimsedikleri bir model haline gelmiştir. Körfez Savaşı gibi insani müdahale adı altında yapılan işgaller ise ABD’nin “dünya polisliği” görevini benimsemesi ve küresel çapta kabullenilmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır (Heywood, 2013, s. 270). Paralel biçimde Chomsky, şirketlerin dünya ölçeğinde büyümesinin ve neo-sömürgecilik faaliyetlerinin yayılmasının beraberinde getirdiği askeri müdahaleler -Vietnam, Panama, Somali, Irak ve Afganistan gibi- ile birlikte ekonomik avantaj sağlama ve doğal kaynakların kontrol edilmesinin sürdürülmesi arzusunun Amerikan yayılmacı anlayışını motive ettiğini ifade etmektedir (Heywood, 2013, s. 276).

21. yüzyılda bugün, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden beri dünya emperyalizminin şimdiki merkezi olan ABD bakımından küresel kapitalist genişlemeyi sağlayan baskın kurum ulus-aşırı şirkettir. Ulus-aşırı şirketler ve bankalar dünya ka-

pitalizminin önde gelen merkezinde yer alırlar. Böylece sermaye birikimi ve küresel kapitalist genişlemenin ana araçları olurlar (Berberoğlu, 2009, s. 788). Dünya para sistemi dolara endeksli bir yapıya sahip olduğundan dolayı ABD, her dönemde paranın sahibi olarak dünya ekonomisindeki akışların köşe başını tutabilmektedir. 1960'lı yıllarda dolar altına dönüştürülmeye başlanmış ve bu dönemden itibaren Avrupa Devletleri ellerindeki dolarları ABD Federal Reserve Bankası'nda altına çevirmek zorunda kalmışlardır. Bu sayede paranın sahibi olan ülke dünya çapında kendine kaynak aktarmaya başlamıştır. Bu dönemde yine Amerikan çokuluslu şirketleri Avrupa içlerinde doğrudan yatırımlar yoluyla ciddi ekonomik girişimler gerçekleştirmiş ve âdeta Avrupa'yı istila etmişlerdir. Bu dönemde ABD dolarının bu gücü yeni bir Avrupa parası yaratma fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu fikir ancak 2002 yılı Ocak ayında Euro'nun tedavüle girmesi ile gerçekleşmiştir (Kazgan, 2005, s. 49). Avrupa Birliği fikrinin ortaya çıkışı ve oluşum süreçlerinden biri de ABD ekonomik gücüne dolayısıyla Amerikan menşeli şirketlerin Avrupa Ortak Pazarı'nda yayılmasını önlemeye ilişkin bir jeopolitik amacın eseridir. Küreselleşme sürecinde dünya çapında pek çok bölgesel birliktelik tesis edilmiştir. Kurulan bu bölgesel birlikler, kendilerini küresel ekonomiye karşı daha güçlü kılmayı amaçlamakla birlikte yine şirketlerin ulus-aşırı niteliği neticesinde şirketlere boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Örneğin, ABD'nin ulusal olarak giremeyeceği pek çok bölgeye Amerikan şirketleri küresel ekonominin kendilerine sağladığı avantajları kullanarak girebilmektedirler.

Amerikan dış politikası ve ulusal ekonomi politikası, küresel pazarlardan daha fazla pay kapma anlayışına –jeopolitiğine- dayandığından dolayı küreselleşmenin etki alanı en güçlü olan yapısı olarak hem küreselleşmenin tüm nimetlerinden faydalanma hem de küreselleşmenin temel aktörlerini bu amaçla dizayn etmeye eğilimlidir. Bu noktadaki temel hedef ulusal ekonomiyi güçlü kılmak ve ulusal ekonominin aktörleri olan şirketleri de küresel ekonomik sisteme entegre edebilmektir. Bu entegre faaliyeti de tümüyle küreselleşme süreci ile kazandığı jeopolitik gücü sayesinde tüm dünyada rahat bir şekilde kullanılabilir. Amerikan politikaları bu anlamıyla küresel ekonomik sistemde ulusal ekonomisini en güçlü kılmak için diğer ulusal ekonomilerin güçsüzleştirilmesi veya Amerikan menşeli şirketler ile ortaklıkla birlikte güçlenmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Amerikan şirket jeopolitiği adlandırması temel olarak Amerikan dış politikası ve hegemonyaya dayalı ekonomik çıkarlarının, adına çokuluslu veya ulus-aşırı/ötesi denen küresel şirketler ile örtüşmesini analiz etmek için kullanılmaktadır. Hegemonya kavramının dünya çapında oluşan bir iktidar ve tahakküm ilişkisini anlattığı kabul edildiğinde hegemonyayı elinde tutan gücün başta ekonomik çıkar ve kaygılar temelinde küresel ekonomiyi yeniden kurgulama ve düzenleme eğiliminde olacağı kolayca anlaşılmaktadır. Ancak ekonomik sistemin kurgulanması, yapıyı oluşturan stratejik bütünlüğün de benzer bir kurgulanmaya tabi tutulmasını gerektirmektedir. Başta ABD

olmak üzere ekonomide başat olan güçlerin tamamı devlet olarak, ekonomik sistemin her aşamasına ve yapının her tarafına erişme imkânına sahip değildirler. İşte tam da bu noktada küresel ekonomi sisteminin her tarafına yayılma ve saçılma yeterliğine ve imkânına sahip olan küresel şirketler devreye girmektedirler. Devlet örgütlenmesi biçiminde her zaman sağlanamayan erişim, küresel ekonomideki genel kabullerinden -firma anlamında- ve serbest ticari ve finansal ağları kullanabilmelerinden dolayı şirketler tarafından, kuruldukları ulusal ekonominin çıkarları ve kaygıları için sağlanabilmektedir. Amerikan menşeli küresel şirketler bu bakımdan Amerikan hükümeti ile stratejik bir birlikteliği sağlamakta ve hem ulusal ekonomik ve politik çıkarlar için hem de şirketlerin ekonomik çıkar ve kaygıları temelinde birlikte hareket etmektedirler. Bu birliktelik hem ABD’ye devlet olarak hem de şirketlerine küresel firmalar olarak ciddi bir jeopolitik güç sağlamaktadır. Dolayısıyla Modelski modelini takip ederek Amerikan dünya liderliğinin devamı için geçilmesi gereken aşamaların kurgulanması ve tekrar tekrar ortaya konması bakımından ABD ile Amerikan menşeli küresel şirketler ortak hareket tarzları benimsemişler ve bu ortaklık *Amerikan Şirket Jeopolitiği* veya *Amerikan Şirket Kültürü* biçiminde stratejik bir yaklaşıma sebep olmuştur.

Amerikan toplumunun baskın iktidar motifini “ekonomik politik ve askeri çevreler” oluşturmaktadır iddiası W. Mills’in *İktidar Seçkinleri* kitabının temel savıdır. Bu iktidar çevreleri Mills’e göre karar alma mekanizmasının temel aktörleri konumdadır. Amerikan ulusal yapılanmasında yer bulan seçkinler küresel zamanlarla birlikte artık dünya karar alma mekanizmasında da önemli roller üstlenmektedir. Mills’e göre “iktidar seçkinleri, modern toplumun başat hiyerarşilerini ve örgütlerini yöneten kişilerden oluşmaktadır. Bunlar büyük şirketleri yönetirler. Devlet makinesini işletip kimi imtiyazlar talep ederler. Askeri yapıyı yönetirler. Toplumsal yapıya ait stratejik komuta merkezlerini ellerinde bulundururlar” (Mills, 1956’dan akt., Berberoğlu, 2008, s. 40). Sahip oldukları bu güçler dolayısıyla şirketler –yönetici sınıfları- Amerikan hükümetleri ile adeta birlikte hareket etmektedirler. Amerikan hükümetinin aldığı bir karar şirketlerin çıkarlarına; şirketlerin uygulama ve kararları da Amerikan hükümetinin çıkarlarına uygun olmalıdır. Yaratılan bu karşılıklılık ise Amerikan Şirket Jeopolitiğinin temel anlayışını oluşturmaktadır.

Şirketler ile Amerikan yönetimleri arasındaki jeopolitik ortaklığı göstermesi bakımından Bosch’un (2005) *Pentagonizm* adlı kitabı önemli ipuçları ve teorik bir çerçeve sunmaktadır. Bosch kitabında; yeni bir emperyalizm biçimi olan *Pentagonizm* anlayışından bahsetmektedir. Ona göre klasik anlamından olarak emperyalizm, bir ülkenin işgal yoluyla daha ucuz emek, hammadde ve daha fazla sermaye artırımını için başka bir ülke tarafından sömürülmesidir. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı ile birlikte ABD’de bu anlayış, yerini *Pentagonizme* bırakmıştır. Buna göre yapılan işgal ve saldırılar, işgal edilen ülkenin sömürülmesi amacıyla çok ABD ekonomisinin dayandığı silah satışlarının arttırılması, reklamının yapılması ve yapılan saldırılar ile birlikte silah üretimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bosch’a

göre yapılan saldırılar, daha çok saldırılan ülkenin iç yapısındaki denetimi arttırmak ve ulusal ekonomik sistemin daha fazla sermaye artırımını sağlaması amacıyla gerçekleştirilmektedir. Pentagonizm nitelikleri bakımından, yani sömürgelerin fethi ve orada meydana getirilen iktisadi sömürü bakımından, emperyalizmden farklılaşmaktadır. Pentagonizmin, anayurdu dışında sömürgeleri istismar etme endişesi yoktur. Pentagonizm ülkesindeki sömürüyü uygun hâle getirmek için kendi metropolünü sömürgeleştirmektedir. Bu sömürü başka bir ülkenin sömürgeleştirilmesinde kullanılan askeri usullerin uygulanmasını gerektirmektedir. Ancak askeri anlamda silahı kendi halkına doğrultamayacağından dolayı Pentagonizm, ordularını başka kıtalara taşımaktadır. Bosch'a göre Pentagonizmin amacı aslında sömürge topraklarında harekete geçmek ve iktidar sağlamak değildir. Pentagonizmin amacı kendi ülkesinde yatırım faaliyetlerinin yolunu açacak sermaye akışını sağlayabilmektir. Pentagonizm anayurdunda ekonomik kalkınmayı yayabilmek için başka ülkeleri işgal etmektedir. Bu işgaller sayesinde temel olarak savaş sanayi üretimi başta olmak üzere savaş ile dolaylı ya da dolaysız bağlantılı tüm sektörler harekete geçirilmekte ve canlandırılmaktadır. Dolayısıyla "kâr silahların ateşlendiği değil, imal edildiği yerdedir. Askeri harekât, pentagonist ülkenin çok uzaklarında meydana gelmektedir ancak uçaklar ülkenin içinde yapılmaktadır" (Bosch, 2005, s. 9). Pentagonist ülke insanları aslında sömürge topluluklarından daha fazla sömürülmektedir. Çünkü "fabrika sahiplerini zenginleştiren ve bombardıman uçaklarını vergileriyle ödeyenler" (Bosch, 2005, s. 9-10) bu insanlardır. Pentagonizm yaklaşımına benzer bir yaklaşıma Johnson (2005) da sahiptir. Johnson (2005), Bosch'a benzer şekilde dünya çapında kurulu olan Amerikan üsleri ve tesisleri ile Amerikan işgalleri neticesinde yeni kurulan askeri birliklerin ihtiyaç duyduğu veya duyacağı çeşitli gereksinimlerin yaratacağı ekonomik katkıyı vurgulayarak şirketler ile Amerikan hükümetinin jeopolitik ortaklığını ortaya koymaktadır. Johnson'a göre dünyayı her yönüyle kuşatan ABD askeri tesisleri, Amerikan askeri kuvvetleri için silahlar üreten, tasarlayan ve bu tesislerin yapımını, bakımını gerçekleştiren şirketler için ciddi bir kâr marjı sağlamaktadır. Bu sanayicilerin bir başka görevi de "imparatorluğa" bağlı görev yapan askerlerin "rahat tesislerde kalmalarını, iyi beslenmelerini, eğlenmelerini ve keyifli ama ucuza tatil yapmalarını sağlamaktır" (Johnson, 2005, s. 1). Amerikan şirketlerinin neredeyse tamamı orduya dayalı olarak faaliyet yürütmeye başlamışlardır. Johnson yürütülen faaliyetlerin çapını, "Irak Savaşı'nın öncesinde Savunma Bakanlığı 273 bin adet Native Tan marka güneş yağı ısmarlamıştır ki; Bu rakam 1999'da yapılan siparişin üç katıdır ve tabii bu durum ana üretici firma Control Supply (Tosla, Oklahoma) ve taşeronu Sun Fun Products (Daytona Beach, Florida) için piyango vurması gibi bir şeydir" (Johnson, 2005, s. 1) biçiminde ifade etmektedir.

Şirketler ile Amerikan yönetimleri arasındaki jeopolitik ortaklık esasen Amerikan toplumsal değerlerinin de bir yansıması durumundadır. Şirketlerin yayılcı anlayışı kuruldukları yapının kültürünü yansıtmaktadır. Bu anlamıyla Amerikan şirket kültürü diyebileceğimiz bir değer sistematiği oluşmuş ve alınan kararlar, yürütülen faaliyetler, stratejiler bu değerler örüntüsü etrafında şekillenmektedir. Bu durumu en iyi ortaya koyan Schiller'in *Zihin Yönlendirenler* adlı kitabındaki "Amerikan toplumu, kişisel

kazanç temeline dayalı, tüzel kişilikler etrafında örgütlenmiş, toplumsal güvenliğini hükümet korumasıyla sağlayan ve uluslararası desteğe dayalı bir endüstriyel sistemdir. En etkin şirketlerin düzinelerce ülkede fabrikaları ve şubeleri vardır. Amerikan askerleri tüm dünyada komünizme karşı diğer ulusları korumak iddiasıyla konuşlandırılmıştır fakat gerçekte dünyayı bir ağ gibi sarmış olan dev şirketlerin çıkarlarının koruyuculuğunu yapmaktadırlar” (Schiller, 2005, s. 55) şeklindeki satırlarıdır.

Dışişleri Bakanı William P. Rogers, Amerikan dış politikasının eleştirisini yapanlara karşı kaygılarını, Los Angeles Times gazetesinde, “Dünyadaki tüm yatırım alanlarının %60’ı bize aittir. Bizim elimiz dünyanın her köşesine ulaşır. Amerikalılar için bunu yapmak son derece doğaldır ve biz istesek de istemesek de böyle davranmak zorundayız; bölücülüğe neden olabilecek en küçük bir eğilim bile tehlikelidir” (Schiller, 2005, s. 55) biçiminde ifade ederken tam da Amerikan şirket jeopolitiği denilebilecek bir anlayışın şifrelerini sunmaktadır. ABD’nin ticari faaliyetleri, büyük ölçüde dış pazarlardaki hammadde ve satışlara bağlıdır. Sistemin devamı ise hem yerel pazarda hem de küresel pazarda yüksek kâr payına dayalı ekonomik mekanizmayı ayakta tutmaya ilişkindir. Tüm “bunlar palazlanmış kapitalizmin belirgin özellikleridir ve örneklerine en çok Birleşik Devletlerde rastlanmaktadır” (Schiller, 2005, s. 56).

Monopol kapitalist sınıf olan ulus-aşırı şirketlerin sahipleri ve monopol kapitalist sınıfın çıkarlarını geliştirmek için askeri güç kullanımını da içeren rol ve fonksiyonlara sahip emperyal devlet arasındaki ilişki böylece kapitalist küreselleşme ve emperyalizmin sınıf mantığının ve emperyalist devletin sınıf doğasını ortaya çıkarmaktadır (Berberoğlu, 2009, s. 788). Amerikan temelli çokuluslu şirketlerin Amerikan uluslararası ilişkilerine (jeopolitiğine) etkisini gösteren teorisyenlerden biri de Gilpin’dir (1975). Çokuluslu şirketlerin faaliyetlerinin artması ile birlikte şirketlerin uluslararası ilişkilerde etkisinin arttığını gösteren çalışmasında; “askeri gücün yanı sıra ekonomik gücün uluslararası ilişkilerdeki önemini” ortaya koymaktadır. Küresel ölçekte sağlanması düşünülen hegemonya ancak “rızanın sağlanması” ile gerçekleşmektedir. Rızanın sağlanması daha çok ekonomik ilişkiler temelinde ortaya çıkmaktadır. Gilpin’e göre, “rızanın sağlanmasında devlet dışı özel örgütlerin ve çokuluslu şirketlerin uluslararası çapta kurdukları bağlantıların önemli rolleri” (Gilpin, 1975’ten akt., Eralp, 2007, s. 161–162) bulunmaktadır. Böylece uluslararası şirketler, uluslararası işbirliğini gerçekleştiren temel aktörler haline gelmektedirler. Çokuluslu şirketler ile ABD arasında karşılıklı bir bağlılık söz konusudur. Çünkü şirketler faaliyetlerini uluslararası düzeye getirmek için ulus-devletlere ve ABD hegemonyasına ihtiyaç duymaktadırlar. ABD dış politikası sayesinde sermaye uluslararası düzeye gelebilmektedir (Gilpin, 1975’ten akt., Eralp, 2007, s. 161–162).

Küresel ekonomide sağlam biçimde yer almak algıların ve anlayışların yönetimini gerekli kılmaktadır. Bu noktada ise bu kez şirketlerin farklı faaliyet alanlarında ortaklaşmaları jeopolitik bakımdan önem kazanmaktadır. Şirketler belli bir alanda faaliyet yürüt-

mekten öte farklı sektörlerde ve farklı faaliyet alanlarında kendilerini çokuluslu, ulus-ötesi/aşırı hale getirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin, madencilik veya petrol alanında faaliyet gösteren bir şirket aynı anda tekstil ve yiyecek sektöründe de faaliyet gösterebilmektedir. Bu melez anlayışın en ciddi göstergesi ise şirketlerin faaliyet alanları ne olursa olsun mutlaka bir medya kuruluşuna sahipliği veya ortaklığıdır. Çünkü algı ve anlayışların belirlenmesi küresel dünyada bu kanal vasıtasıyla rahat bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Algı yaratımı ve söylemler yoluyla yeni tanımlamaların yapılması özellikle Gramsci anlamında hegemonyanın yayılması ve kabulün sağlanması bakımından önemlidir. Yine Modelski modeline dönecek olursak *Dünya Gücü Aşamasının* yaşandığı süreçte dünya liderinin gündemi ve jeopolitik kararlarının geri kalan devletler tarafından kabulünün sağlandığı hatırlanmaktadır. Günümüz dünyasının temel algı yaratım silahı olarak medya, eskiden olduğu gibi propagandayı gerçekleştiren araç olarak devlete ait kitle iletişim araçları değil, bunun yerine şirketlerin sahipliğindeki her türlü kitle iletişim araçları ile yaratılmış imajlar ve göstergelerdir. Bu bakımdan şirketler, Modelski modelinde yer bulan *Dünya Gücü Aşamasında* yürütülmesi gereken algı ve anlayış yönetimlerinin temel yürütücüsüdürler. Dünyanın tek eksenli bir liberal ekonomik düzen içerisinde ve adına küreselleşme denen bir süreçte yeniden tanımlandığı ve dünya çapında tüm algıların ve anlayışların Amerikan ve Amerikan menşeli bir ekonomik düzenin varlığına hizmet etmeye mecbur hâle geldiği anlaşılmaktadır. Dünya çapında farklı kültürler ve medeniyetler hâlihazırda varlıklarını sürdürmelerine rağmen asıl olan küreselleşme sürecine eşlik eden tek tip bir Amerikan kültürünün dünya çapında varlığını ve etkisini hissettirmesidir. Bu bakımdan “Amerikan kapitalizmi, tahakküm altına aldığı insanları, istedikleri şeyin ‘Amerikan tarzı hayat’ olduğuna ikna etmek zorundadır. Amerika’nın üstünlüğü doğaldır ve herkesin yararınadır.” (Barker, 1989’dan akt., Tomlinson, 1999, s. 69) anlayışının dünya çapında hâkim anlayış olması gerekmektedir. Bu anlayışın yayılması ve benimsenmesi ise, hem şirketlerin hem de Amerikan ulusal ekonomik beklentilerinin karşılanması demektir.

Amerikan Şirket Jeopolitiği kavramlaştırmasının sağlanmasını yapmak ve şirket-devlet birlikteliğini göstermek bakımından; küresel bir yapıya sahip olan *SONY PICTURES* şirketine yapılan bir siber saldırının Amerikan hükümeti tarafından değerlendirilişi önemli ipuçları sunmaktadır. Buna göre;

24 Kasım 2014 günü Sony Pictures Entertainment şirketi merkez ofisine bir siber saldırı düzenlenmiştir. Kendilerine *Guardian of Peace* (GOP: Barışın Koruyucuları) adını veren Hacker grubu çalışanların bilgisayarlarına saldırının hemen ardından “Bu sadece başlangıç, bütün dâhili bilgileriniz elimizde, isteklerimize boyun eğmezseniz şirketin en mahrem sırlarını afişe edeceğiz” (www.webrazzi.com) şeklinde bir mesaj göndermişlerdir. Bu saldırı esnasında tüm şirket çalışanlarının özel bilgileri ve şirketin henüz yayınlamadığı filmler ile birlikte 100 TB (terabayt) civarında bir bilgi bu grubun eline geçmiştir. Ellerine geçen bu verinin bir kısmını (içerisinde 4 yayınlanmamış film olan) çeşitli internet sitelerinden kulla-

nima açan hacker grubu, başka bilgilerin de sızdırılacağını duyurmuşlardır (www.webrazzi.com). Olayın sıradan bir siber saldırı olmadığı çok geçmeden anlaşılması ve aslında saldırının arkasında yine uluslararası alanda ülkeler arasındaki bir algı yaratımı kavgasının olduğu belirlenmiştir. Buna göre Sony Pictures şirketi yapımlarından biri olan *Interview* adlı film (Kuzey Kore lideri Kim Jong-un'a yapılan bir suikastı anlatan ve komedi-hiciv tarzında), Kuzey Kore'deki diktatörlük yönetimine karşı bir algı operasyonu olarak görülmüş ve Kuzey Kore tarafından Birleşmiş Milletlere şirketi şikâyet edilmiştir. Kuzey Kore yönetimi şirketten filmin yayınlanmamasını istemiş ancak şirket reddederek yılbaşında yayınlayacağını duyurmuştur. Siber saldırının hemen ardından ise şirket filmin yayınının durdurulduğunu ve yayınlanmayacağını duyurmuştur. Buraya kadar gelişen olaylar, şirkete düzenlenen siber saldırının arkasında Kuzey Kore yönetiminin olabileceği kuşkularını arttırmıştır. ABD istihbarat örgütleri ise yaptıkları araştırmalar neticesinde saldırının arkasında Kuzey Kore'nin olduğunu belirlediklerini iddia etmektedirler.

Sıradan bir siber saldırı olarak yorumlanabilecek olayın varlığı noktada ABD yönetimi, doğrudan şirket tarafında yer almış ve şirketin filmi yayından kaldırmasını doğru bulmadığını bizatihi Başkan Obama ağzından dile getirmiştir. Artık siber saldırı sıradan olmaktan ziyade Amerikan dış politikası bağlamında bir uluslararası ilişkiler sorununa dönüşmüştür. Bu saldırının ardından yaşananlar ve söylenenler Amerikan şirket jeopolitiğini göstermesi bakımından incelenmelidir. Bu noktada yaşanan siber saldırı örneği şirket jeopolitiğinin niteliklerinin gösterilmesi bakımından önemlidir. Zira ABD yönetimi yapılan siber saldırıyı Modelski modelinde belirtilen bir *Küresel Savaşa* dönüştürmüştür.

Başkan Obama olayın hemen ardından yaptığı açıklamada “yapılan saldırıya kendilerinin belirleyeceği bir zaman ve zeminde misliyle karşılık verileceğine yemin etmiştir” (www.bbc.com) Amerikan Başkanının açıklamasına göre ABD hükümeti şirkete yapılan saldırıyı sanki kendi ulusal değerlerine bir hareket olarak algılamış ve bir terörist saldırıda göstereceği tepkiyi vermiştir. Siber saldırı biçiminde gerçekleşen saldırının aynının Kuzey Kore'ye yapılacağı da önemli bir ayrıntıdır. Burada aslında vurgulanan şirket üzerinden Amerikan ulusal değerlerine saldırının karşılıksız kalmayacağı ve şirketin esasında Amerikan değerlerini temsil ediyor oluşudur.

Amerikan Başkanının yapmış olduğu bu açıklamaya karşılık olarak ise, Kuzey Kore yönetimi yapmış olduğu açıklamada aynı sertlik ile “ABD'den gelecek olan bir intikam girişimine aynı sertlikle yanıt vereceğimize yemin ediyoruz” (Holland & Doina, 2014) şeklinde yanıt vermiştir. Ayrıca yapılan açıklamaya ek olarak “Obama'nın söylediği 'karşı hareketi' gölgede bırakacak en katı karşılığımız Beyaz Saray, Pentagon ve terörizm çukuru olan bütün ABD topraklarına karşı cesurca yapılacaktır” (Holland & Doina, 2014) denmiştir. Kuzey Kore yönetimi de yaptığı açıklama ile saldırının sorumluluğunu âdeta üstlenmiş ve esas derdinin şirket olmadığını ve şirkete *Interview* filmi yapılması ve yayınlanması için destek veren ABD yönetimi olduğunu göstermiştir.

ABD Başkanı Obama konuşmasının devamında “şirketin Interwiev filminin Noel gösterimini iptal etmesini hata olarak yorumlamıştır” ve “Amerika, herhangi bir diktatörün herhangi bir yerde dayatmacı bir sansür başlatabileceği toplum olmaz”, “toplumumuz genel ve özel siber sistemleri önemli ekonomik ve sosyal etkiler olabilecek saldırılardan korunmak önemlidir” ve “bu saldırının bir savaş eylemi olduğunu düşünüyorum. Sanırım bu olay çok masraflı bir siber vandalizmdir. Bu olayı ciddiye alacağız” (www.bbc.com) demiştir. Konuşmanın devamındaki ifadeler de yine ulusal kaygılar gütmektedir. Şirkete bir mesaj niteliği taşıyan bu ifadeler yerini bulmuş ve şirket yetkilileri sonradan yaptıkları açıklamalarda “pes etmedik, boyun eğmedik, sabrettik ve sözümüzden dönmedik. Filmi görmek isteyenlerin farklı kaynaklardan ve platformlardan filmi görmelerini sağlayacağız” (www.bbc.com) demişlerdir. Bu açıklama ile Amerikan yönetiminin şirkete verdiği açık desteğin bir karşılığı niteliğindedir.

Şirket ve Devlet birlikteliği farklı biçimlerde analiz edilebilir. Ancak Amerikan menşeli şirketlerin Amerikan yönetimi ve Amerikan dış politikasında ne kadar önemli bir yerde olduğu bir küresel şirkete yapılan siber saldırıya verilen tepkilerden anlaşılmaktadır. Sony şirketi dünya çapında yayınlar yapan bir küresel yapım şirketi olmasına rağmen bu şirkete düzenlenen siber saldırı Amerikan ulusal değerlerine bir saldırıymış gibi bir karşılığa sebep olmuştur. Üstelik bu karşılık ilk ağızdan dile getirilmiştir. Bu bakımdan Amerikan şirketleri ile Amerikan yönetimi arasında bir jeopolitik paylaşım ve ortaklık bulunmaktadır.

Sonuç

Hegemonya kavramı; politik, askeri, kültürel ve ekonomik gücü nispetinde bir devletin ya da güç odağının dünya çapında sahip olduğu ve kullandığı iktidarı anlatmaktadır. Küresel sistemde sahip olanlar ve olmayanlar bakımından ortaya çıkardığı art arda geliş dolayısıyla bir tabakalaşma sistemi oluşturan hegemonya kavramı, kapitalist ekonomik sistemin küreselleşme eğilimlerine bağlı olarak ve temel anlamını kaybetmeden değişip dönüşmektedir.

Dünya tarihinde kurulduğu düşünülen hegemonik güç yapılanması, döngüsel/devri olarak bir hegemondan bir başkasına geçmektedir. Bu döngüseliği analiz eden teorilerden biri *hegemonyanın uzun döngü teorisi*dir ve Modelski tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre hegemonya, kapitalist ekonominin küreselleştiği ilk dönemlerden itibaren dört devlet tarafından uygulanmıştır. Bu devletler Portekiz, Hollanda, İngiltere ve ABD’dir. Modelski’ye göre dünya lideri olarak adlandırılan bu hegemonlar, liderliklerini *küresel savaş, dünya gücü, gayri meşrulaştırma ve yetkilerin dağıtılması* biçiminde gerçekleşen dört aşamayı geçerek elde etmişlerdir. Döngüsel olarak bu dört aşamayı uygulayabilen her devlet bir kez veya birden fazla kez dünya lideri olarak kabul edilmektedir.

Hegemonya kavramı döngüsel olarak açıklanmaya çalışılırken gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus zamanın şartlarına ve küresel sistemin yapılanması ve

kurgulanmasına göre hegemon diye adlandırılabilir güç yapılarının değiştiği ve dönüştüğüdür. Hegemonik güç yapılanması, devletlerarası sistemde bir tabakalaşma sistemi oluşturduğu gibi küresel kapitalist ekonomik sistem bağlamında –bu çalışmada güç odakları olarak adlandırılan- küresel ekonomik, politik ve askeri oluşumlar/kuruluşlar ile sistemin yeni elit sınıfları da küresel tabakalaşma sisteminde yerlerini almışlardır. Küresel şirketler başta olmak üzere bu şirketlerin yönetici ve sahipleri ile sistemi kurgulamak üzerine kurulmuş olan küresel politik ve askeri kuruluşlar –IMF, DB, BM, DTÖ, NATO gibi- hegemonik güç yapılanmasında yer edinen yeni sınıflardır ve tabakalaşma sisteminde devletler ile birlikte dikey ve yatay biçimlerde sınıflanmaktadır. Küresel tabakalaşma piramidinin en üst kısmında olduğu düşünülen/kabul edilen ABD, Modelski anlamında dünya lideridir. 20. yüzyıldan itibaren dünya liderliğinin başladığı kabul edilen ABD, Modelski modelinde ortaya konan ve dünya liderliğini elde etmek/sürdürmek için gereken dört aşamayı takip etmiş ve tamamlamıştır. İkinci Dünya Savaşından bu yana devam eden dünya liderliği aşamaları Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında Teröre Karşı Savaş diye adlandırılan süreçte bir kez daha tekrarlanmıştır. Bu bakımdan ABD tıpkı İngiltere gibi dünya liderliğini şimdilik iki kez tekrarlamıştır. Günümüze yaklaştıkça küreselleşen dünyada artan kültürel, ekonomik, politik ve askeri hareketlilik hızı olgusu, hegemonun dünya liderliğini sürdürmek adına hegemonyasını yeni güç odakları ile paylaşmasını gerektirmektedir. ABD Soğuk Savaş döneminin hemen ardından ve Teröre Karşı Savaş döneminden başlayarak hegemonyasını –dünya liderliğini sürdürmek için geçmek zorunda olduğu aşamaları aşmak için– yeni güç odakları ile paylaşmaktadır. Bu paylaşım ise daha çok jeopolitik bir ortaklık biçimine dönüşmüştür.

Tablo 3
Öngörülen Yeni Dünya Liderliği Döngüsü³

Dünya Lideri	Yüzyıl	Küresel Savaş	Meydan Okuyucu	Koalisyon Ortakları
ABD	2000'ler	2000'lerden sonra her an	El-kaide	BM, AB, NATO / Koalisyon Güçleri
ABD	2010'lar	2000'lerden sonra her an	Çin, Rusya, Bölgesel Birlikler (AB, Şangay Beşlisi gibi)	Küresel Kapitalist Sınıflar Küresel Şirketler (Amerikan Menşeli)

Dünya liderliği için gereken aşamaları kurgulamak hususunda ABD'nin en büyük ortağı yeni küresel güç odağı ve sınıfları temsil eden küresel şirketlerdir. ABD Amerikan menşeli küresel şirketler ile hem kendi ulusal ve küresel ekonomik, politik, askeri ve kültürel çıkarlarını korumak ve sürdürmek hem de şirketlerin küresel ekonomik çıkarlarını korumak ve sürdürmek için birlikte hareket etmektedir. Bu birlikte hareket tarzı ise *Amerikan Şirket Jeopolitiği* denebilecek bir ortaklığı ortaya çıkarmıştır. ABD küresel şirketler eliyle hegemonyasını ve liderliğini sürdürmesi için gerekli olan kurgulamayı tekrar tekrar gerçekleştirmektedir/gerçekleştirecektir.

3 Modelski Modelinden esinlenilmiştir.

Received: November 26, 2015

Revision: April 27, 2016

Accepted: May 31, 2016

OnlineFirst: August 30, 2016

Copyright © 2016 • Istanbul University Department of Sociology

tjs.istanbul.edu.tr/en

DOI 10.16917/sd.51282 • June 2016 • 36(1) • 168–173

Extended Abstract

Re-editing of Hegemonic Power Relations in American Corporate Geopolitics

Beyzade Nadir Çetin¹
Fırat University

Abstract

The prospective system of stratification between countries, quintessentially, should be analyzed in the frame of their effects on the global system. To analyze a global system of stratification means to analyze the hegemonic power relations. When analyzing, we consider countries, which affect systems within their own power and have leverage on other countries, as hegemons, and we consider domination or power, which is constructed by them, as hegemony. This study attempts to show that *hegemonic power* relations constructed by the system are revealed by following the historical traces of their changing and transforming structures. These differences, which are the results of the changing and transforming hegemonic power relations, were examined. The traces of these changes and transformations were analyzed with *American corporate geopolitics*, which conceptualizes the geopolitical partnership between the American government and global corporates to maintain the American world leadership.

Keywords

Hegemony • Hegemonic power structuring • Global capitalist classes • World leadership • American corporate geopolitics

¹ **Correspondence to:** Beyzade Nadir Çetin (PhD), Department of Sociology, Faculty of Human and Social Sciences, Fırat University, Elazığ 23119 Turkey. Email: bnadircetin@firat.edu.tr

Citation: Nadir Çetin, B. (2016). Re-editing of hegemonic power relations in American corporate geopolitics. *Turkish Journal of Sociology*, 36, 168–173.

According to Robinson (2002, p. 142), hegemony is the relationship between power and domination. While hegemony is described as *the superiority of a state to other states in the frame of the system* by Gilpin (1981, p. 116 as cited in Bozdağlıoğlu, 2013, p. 3), Keohane defines hegemony as something that a state desires to have and the status of being powerful to be able to carry on the essential rules governing international relationships (1984, p. 35 as cited in Bozdağlıoğlu, 2013, p. 3). With regard to economy, hegemony means *the domination of physical resources* and hegemonic powers should have control on raw materials, capital resources, and market; they should also have competitive advantages on producing a high degree of goods (Keohane, 1984, p. 32 as cited in Bozdağlıoğlu, 2013, p. 3). According to Antonio Gramsci, an Italian Marxist philosopher, hegemony analyzes the nature of dominated social practices in a certain historical period and how these are connected to various actors in a global society. Power includes unionizing, rather than ambition usage, which describes expectations and threatens them (Agnew, 2003, p. 57).

Flint and Taylor (2014, pp. 50–51) claim that to create a hegemony, economic, political, and ideological superiority should exist. However, gathering these factors is related to achieving economic superiority. The development of hegemony includes three stages. The first is that the hegemonic state should provide a true productive competence. The second is that this productive competence should transform into a superiority that provides an advantage for the state's merchants. The third is that the "world bankers" should achieve superiority in the financial stream of the world economy. Consequently, the state will reach a hegemonic state when it achieves absolute superiority against opponent states.

Hegemonic states eventually enter into the gradual process of a collapse (Flint & Taylor, 2014, pp. 51). One of the important and systematic features of the modern system is the rise and collapse of the hegemonic powers; this feature is called hegemonic sequence (Hall & Chase-Dunn, 2006, p. 38).

Modelski created one of the most extended analyses related to the cyclical occurrence of hegemonic power structuring. Modelski's analysis separated world history into hundred-year segments. He also created stages lasting twenty-five years each. Modelski assigned a power, which he accepts as a world leader, to every a hundred-year-segment. In Modelski's long cycle theory, four world leaders (leaders who are determined on the basis of an economy with global features) claim that they are in the leader state position. This clear and systematic theory assumes the international system as a global and political system. The theory interprets the global political system with its re-production mechanisms and activities and the effects of distributions of power productions in international politics within the context of how the effects of distribution appear (Clementi, 2006, pp. 2–3). Modelski's world leader

model is a dynamic process. The power of the world leader may increase or decrease; as world leadership is repeated as a cycle. Each cycle of world leadership continues nearly for a hundred years and comprises four stages, which appear every twenty-five years. These stages are;

- Global war stage. Coalitions, which have ideological messages related to creating global order and financial capacity and may include different wars and conflicts, are constituted. This stage occurs with the ability of the world leader and case perception.
- World power stage. After the victory, the geopolitical project of the new world leader begins to come into effect. New institutions are created to manifest and apply the new order. The new order is welcomed and applied.
- Delegitimation stage. As a result of constituting a new world leader period, the imposed “order” is welcomed. However, the conflict continues to grow later on. The help of the world leader may be questioned. The self-serving nature of their actions may be recognized. Alternative orders become more powerful. Challenges begin to emerge for the world leader. However, the world leader is still relatively powerful.
- Deconcentration stage. The challenges that started before become more powerful. The financial and ideological capacity of the world leader spreads. It becomes more defenseless and powerless against the attacks. Challenges become more severe and organized. The world leader is forced to use military in a way that exhausts its financial base and reveals the conflicts between its actions and rhetoric. Consequently, the legality of the world leader is increasingly questioned and challenges increase (Flint, 2006, pp. 36–37).

According to Robinson (2002, p. 132), while hegemony has also been analyzed in the 21st century global society, there are questions needed to be asked; and these answers will be essential in determining hegemony. In the global society, the answer to “who is the ruling class?” makes it possible to determine the owner of the hegemony. Robinson claims that we cannot mention a state’s domination because hegemony is applied by social groups or classes. He also notes that when we talk about the hegemony of Britain or the US, we do not imply that these two nations are states. This is just a short way to show Britain capitalist groups and the hegemony of the layers. Therefore, the concept of the “hegemonic state” should bring the dominant group or class to mind. Therefore, if the “classes” and “groups” are nationally organized, only then will this abbreviation be legitimate. Robinson declares that his approach coincides with “global capitalism” and states that he tries to analyze the process of a “transition from world economy to global economy” (2002, pp. 133–135). Production process becomes more transnational with the

global economy. Therefore, the capital becomes transnational and states lose the position of being the executive of the process. The dominance of transnational capital over global economy causes the formations of “transnational class” and “transnational capitalist class.” According to Robinson, class formation does not depend on the land and political authority of a nation state as much as the major part of history does. The formation and rise of the classes become related to the globalization process of the production. Robinson submits Goldfrank’s research findings of the 1960s and 1970s as a proof for this situation (2002) and admits that we can see this “proof” through the owners and executives of multinational corporations and how they consider themselves as a powerful social class. With reference to Leslie Sklair’s thought of the transnational capitalist class bringing many social groups together, Robinson narrates the rise and formation of the executives of transnational corporations; globalized bureaucrats, politicians, and professionals; and consumptive elites in the media and business sectors. Robinson claims that hegemony intensifies in transnationalized groups and layers as transnational state executives and in the frame of the common and private institutions such as World Bank, World Trade Organization, Trilateral Commission, and World Economic Forum; the US is in the leading position for a transnational elite group or class. The US is accepted as the last “hegemony” and actualizes the leadership of development of politics and strategies on behalf of global capitalist orders of transnational elites. In the post-Second World War era, the US-dependent transnational elites became transnational in the frame of the system, which transforms into global economy. This situation is an example of geopolitics with regard to world political dynamics, which was formed according to certain relationships between terrestrial unities and power.

The nomenclature of American corporate geopolitics is basically used to analyze the overlap occurring between economic interests based on American foreign politics and hegemony and global corporates that are named as multinational, transnational corporates. When it is accepted that hegemony narrates the worldwide relationship of power and dominance, it is easily observed that the powerholder will tend to reconstruct and reorder the global economy on the basis of economic interests and concerns. However, the construction of economic systems requires the construction of strategic integrity, which forms the structure. All the leading economic powers, especially the US, did not have the opportunity to undergo every stage of economic development. At this exact point, the global corporates that have the opportunity and ability to spread throughout the global economic system appear. The access that cannot be provided every time in the organization of the state can be provided for the interests and concerns of their own national economy since their acceptance in global economy and ability to use the free commercial and financial networks. American-origin global corporates provide a strategic partnership with the American government and act in concert with both national, economic, and political interests and economic interests and concerns of the corporates as well. This partnership

provides great power for the US, as a state, and its global corporates. Thereby, the US and American-origin global corporates adopted a common policy in terms of the construction and repeatedly presented the needed stages for the continuance of American world leadership, and this partnership caused *American corporate geopolitics* and *American corporate culture* to emerge as a strategic approach.

Kaynaklar/References

- Agnew, J. (2003). *Geopolitics re-visioning: World politics* (2nd ed.). London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Barker, M. (1989). *Comics: Ideology, power and the critics*. Manchester, UK: Manchester University Press.
- Berberoglu, B. (2008). *Sınıfsal yapı ve toplumsal dönüşüm* (E. Baltacı, Çev.). İstanbul: Kawa Yayınları.
- Berberoglu, B. (2009). The class nature of globalization in the age of imperialism. *Critical Sociology*, 35(6), 785–800.
- Bosch, J. (2005). *Pentagonizm* (2. basım, B. Kuzucuoğlu, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2013). Hegemonic (in) stability theory and US foreign policy: The legacy of the Neocons in the Middle East. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 1–12.
- Carnoy, M. (1984). *The state and political theory*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Clementi, M. (2006). *The missing structure in structural theories of hegemony, and the contemporary international system*. Centro Argentino de Estudios Internacionales. Retrieved from www.caei.com.ar
- Eralp, A. (2007). Hegemonya. A. Eralp (Ed.), *Devlet ve ötesi uluslararası ilişkilerde temel kavramlar içinde* (p. 155–181). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Flint, C. & Taylor, P. (2014). *Siyasi coğrafya dünya-ekonomisi ulus-devlet ve yerellik* (F. Erekar, Çev.). Ankara: Nobel Yayın.
- Flint, C. (2006). *Introduction to geopolitics*. New York, NY: Routledge.
- Gilpin, R. (1975). *U.S. power and the multinational corporation*. New York, NY: Basic Books.
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge, UK: Cambridge University.
- Hall, T. D., & Chase-Dunn, C. (2006). Global social change in the long run. In C. Chase-Dunn & S. J. Babones (Eds.), *Global social change historical and comparative perspectives* (pp. 33–58). Maryland, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Hardt, M. & Negri, A. (2008). *İmparatorluk* (6. basım, A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Küresel siyaset* (N. Uslu & H. Özdemir, Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Holland, S., & Donia, C. (22.12.2014). Obama says Sony hack not an act of war. *Reuters Video*. Retrieved from December 26, 2014 www.reuters.com/article/2014/12/22/US-Sony-Cybersecurity-usa-idUSKBNOJX1MH20141222
- Johnson, C. (2005). *Amerikan emperyalizminin sonbaharı* (H. Kösebalan, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Kazgan, G. (2005). *Küreselleşme ve ulus-devlet yeni ekonomik düzen* (4. basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mills, G. W. (1956). *The power elite*. New York, NY: Oxford University Press.
- Modelski, G. (1978). The long cycle of global politics and nation-state. *Comparative Studies in Society and History*, 20(02), 214–235.
- Modelski, G. (2005). Küresel politikanın uzun döngüsü ve ulus-devlet. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(7), 3–30.
- Modelski, G. (2009). Long cycle in global politics. In J. Wiener & R. A. Shrine (Eds.), *International relations, Encyclopedia of life support systems* (pp. 230–252). Oxford, UK: EOLSS.
- Nayar, B. R. (2005). *The geopolitics of globalization the consequences for development*. New Delhi, India: Oxford University Press.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel dünya* (M. Pekdemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Robinson, W. I. (2002). Küresel kapitalizm ve ulusötesi kapitalist hegemonya: Kuramsal notlar görgül deliller (E. Türközü, Çev.). *Praksis Sınıf Tartışmaları*, 8(Güz), 125–168.
- Schiller, H. (2005). *Zihin yönlendirenler* (2. basım, C. Cerit, Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Sklair, L. (1995). *Sociology of the global system* (2nd ed.). Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Sklair, L. (2004). Sociology of the global system. In F. J. Lechner & J. Boli (Eds.), *The globalization reader* (pp. 57–64). Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- Sklair, L. (2006). Competing conceptions of Globalization. In C. Chase-Dunn & S. J. Babones (Eds.), *Global social change historical and comparative perspectives* (pp. 59–78). Maryland, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Sony Hack: Obama vows response as FBI blames North Korea. (2014). Retrieved December 24, 2014 from <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-30555997>
- Sony Hacklenme Skandalı: Kim, neden yaptı, neler öğrendik. (2014). www.webrazzi.com adresinden 18.12.2014 tarihinde edinilmiştir.
- Tomlinson, J. (1999). *Kültürel emperyalizm eleştirel bir giriş* (E. Zeybekçioğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wallerstein, I. (2014). *Dünya sistemleri analizi bir giriş* (3. basım, E. Abadoğlu & N. Ersoy, Çev.). İstanbul: Bgst Yayınları.